

ЗАЩО КОМУНИЗМЪТ ПАДНА

Марио Милушев

ПРЕДИ...

*"Нас червеното знаме роди ни,
нас не ще ни уплаши смъртта,
ние сме на всеки километър,
ние сме на всеки километър,
и така - до края на света!"*

...И СЕГА

*"Едно Ферари с цвят червен,
а вътре гадже с бронзов тен,
един милион със цвят зелен...
Не знам за теб, но според мен -
това му трябва на човек!"*

СЪДЪРЖАНИЕ:

УВОД

ИЗЛОЖЕНИЕ

Част първа

ЧЕРВЕНАТА ЗОРА

- § 1. ПОНЯТИЕ ЗА КОМУНИЗЪМ
- § 2. ИСТОРИЧЕСКА СПРАВКА
- § 3. ДОБРИТЕ СТРАНИ НА КОМУНИЗМА

Част втора

КРАХЪТ

Дял I

ПАРАДОКСИТЕ НА КОМУНИЗМА

Глава I

- § 1. КОМУНИЗЪМ И РЕЛИГИЯ
- § 2. ЗА ФИЛОСОФСКАТА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ НА КОМУНИСТИЧЕСКАТА ИДЕЯ. МАТЕРИАЛИЗМЪТ – ЕДНОСТРАНЧИВА ФИЛОСОФИЯ
- § 3. ЗА РОЛЯТА НА ОБЕКТИВНИТЕ УСЛОВИЯ ПРИ ФОРМИРАНЕТО НА ЛИЧНОСТТА
- § 4. НЕОЧАКВАНИЯТ ПРОБЛЕМ ОТ СУБЕКТИВНО ЕСТЕСТВО: БИОЛОГИЧНОТО НЕСЪВЪРШЕНСТВО НА ЧОВЕКА
- § 5. НЕРЕШЕНИТЕ ПРОБЛЕМИ ОКОЛО ВЪТРЕШНАТА ЗАДРЪЖКА

Глава II

§ 1. НАСИЛИЕТО – ПЪРВОНАЧАЛНОТО ЗАВЗЕМАНЕ НА ВЛАСТТА И ПОСЛЕДВАЛИЯ ТОТАЛИТАРИЗЪМ

§ 2. ДЪРЖАВАТА

§ 3. ПРАВОТО

§ 4. МОРАЛЪТ

Дял II

БЛАГАТА

Глава I

§ 1. ДВАТА ОСНОВНИ ВЪПРОСА НА ВСЯКО ОБЩЕСТВО: СЪЗДАВАНЕТО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА БЛАГАТА

§ 2. ИЗОБИЛИЕТО ОТ БЛАГА – ИНФАНТИЛНА МЕЧТА

§ 3. “ОТ ВСЕКИГО СПОРЕД СПОСОБНОСТИТЕ, НА ВСЕКИГО СПОРЕД ПОТРЕБНОСТИТЕ” – ПОРЕДНАТА ЗАБЛУДА

§ 4. РАЗДЕЛЕНИЕТО НА ТРУДА

Глава II

§ 1. НЕГАТИВНОТО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ЧАСТНАТА СОБСТВЕНОСТ – НЕОБЯСНИМ ПАРАДОКС

§ 2. ПАЗАРЪТ КАТО РЕГУЛАТОР НА ЦЕННОСТИ

§ 3. ОТРИЦАТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПАРИТЕ – ЕДНА ОТ МНОГОТО ГРЕШКИ В КОМУНИСТИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ

§ 4. КАПИТАЛЪТ

Дял III

ЛИЧНОСТТА ПРИ КОМУНИЗМА

§ 1. ДЪРЖАВАТА ПРИНАДЛЕЖИ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЕЛЯНИТЕ. (КОМУНИЗМЪТ КАТО ОХЛОКРАТИЧЕСКА ТЕНДЕНЦИЯ)

§ 2. КОМУНИЗМЪТ – ОБЩЕСТВО НЕ НА БОГАТСТВОТО, А НА БЕДНОСТТА

§ 3. “ОТ ЦАРСТВОТО НА НЕОБХОДИМОСТТА – В ЦАРСТВОТО НА СВОБОДАТА”?

§ 4. ЛИЧНОСТТА – ЦЕЛ НА КОМУНИЗМА?

§ 5. УТОПИЧНОСТ НА ИДЕЯТА ЗА ВСЕСТРАННОТО РАЗВИТИЕ НА ЛИЧНОСТТА

Дял IV

НАУКАТА КАТО ОСНОВНА ПРОИЗВОДИТЕЛНА СИЛА

§ 1. РАЗУМЪТ КАТО РЕГУЛИРАЩ ФАКТОР

§ 2. МАТЕРИАЛНО-ТЕХНИЧЕСКАТА БАЗА НА ОБЩЕСТВОТО – ОСНОВЕН ФАКТОР НА СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКАТА МУ ОРГАНИЗАЦИЯ

§ 3. КОМУНИЗМЪТ – ГЛАВНИЯТ ГЕРОЙ НА НАУЧНО-ФАНТАСТИЧЕН РОМАН

§ 4. КОМУНИСТИЧЕСКОТО ОБЩЕСТВО – ОБЩЕСТВО НА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЯ... РЕГРЕС!

§ 5. НАУЧНИЯТ КОМУНИЗЪМ – КРЕЩЯЩА ЛИПСА НА НАУЧНОСТ

Дял V

НЕОТЧЕТЕНИТЕ ФАКТОРИ

§ 1. ДВЕТЕ КЛАСИ – БУРЖОАЗИЯ И ПРОЛЕТАРИАТ? НЕ. ТАРИКАТИ И НАИВНИЦИ

§ 2. КОМУНИЗМЪТ И МАФИЯТА

§ 3. ЗА ВЕРОЯТНАТА ПРЕДНАМЕРЕНОСТ НА КОМУНИСТИЧЕСКАТА ИДЕЯ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ЧАСТ ВТОРА

Част трета

СИНИЯТ ДЕН

Дял I

СЪВРЕМЕНОТО СЪСТОЯНИЕ. ДЕМОКРАЦИЯТА – ИДЕАЛНОТО РЕШЕНИЕ ИЛИ ВРЕМЕННА НЕОБХОДИМОСТ?

- § 1. ПОНЯТИЕ ЗА ДЕМОКРАЦИЯ
- § 2. ХАРАКТЕР НА СЪВРЕМЕННАТА ДЕМОКРАЦИЯ
- § 3. БЪДЕЩЕТО НА ДЕМОКРАЦИЯТА

Част четвърта

ВЪЗМОЖНОСТ ОТ НОВИ ГРЕШКИ

Дял I
УТОПИЯТА

Глава I
ОПИТИТЕ ДА СЕ ПРЕОДОЛЕЯТ НЕДОСТАТЪЦИТЕ НА
УТОПИЧНИТЕ ТЕОРИИ – НОВИ УТОПИИ?

Глава II
КАК СИ “СГОТВИМ” УТОПИЯ

- § 1. ПРИМЕР ПЪРВИ
- § 2. ПРИМЕР ВТОРИ

Глава III
ЗА НЕВЪЗМОЖНОСТТА ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА
СЪВЪРШЕНО ОБЩЕСТВО – НЯКОИ ОБОБЩЕНИЯ

- § 1. ИРАЦИОНАЛНОСТ
- § 2. “БОЖИЕТО” ПРОТИВОПОСТАВЯНЕ НА ЧОВЕШКИТЕ
СТРЕМЕЖИ – СИНДРОМЪТ “ВАВИЛОНСКА КУЛА”
- § 3. НЕДОРАЗВИТОСТ НА КУЛТУРАТА

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

Част пета

СЪВЪРШЕНОТО ОБЩЕСТВО (НЕОБВЪРЗАНИ
РАЗМИШЛЕНИЯ)

- § 1. КОСМИЧЕСКОТО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО
- § 2. ПОНЯТИЕ ЗА СЪВЪРШЕНО ОБЩЕСТВО

Дял I

ЗЛАТНИЯТ ЗАЛЕЗ

§ 1. ЧОВЕШКАТА ЕКЗИСТЕНЦИЯ

§ 2. СМЪРТТА, А НЕ ОБЩЕСТВЕНОТО УСТРОЙСТВО Е
ОСНОВНИЯТ ЧОВЕШКИ ПРОБЛЕМ

Дял II

КРАЯТ НА ЧОВЕШКАТА РАСА

§ 1. ЗА ВЪЗМОЖНОСТТА ОТ ПРОМЯНА НА ЧОВЕШКАТА
БИОЛОГИЯ

§ 2. НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЯТ ПРОГРЕС – СИЛНИЯТ В
СЯНКА

§ 3. ПОКОЛЕНИЕТО НА МАШИНИТЕ – ЗАПЛАХА ИЛИ
НАДЕЖДА?

§ 4. НОВАТА “КЛАСА” – НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКАТА
ИНТЕЛИГЕНЦИЯ?

Дял III

МАЛКО НАУКА

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ЛИТЕРАТУРА

АНОТАЦИЯ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК

УВОД

Открай време човечеството е страдало от трудно лечима болест. Повело епична борба за биологичното си оцеляване, то е било принудено да се съобразява с нещо, което иначе би трябвало да му помага в тази грандиозна битка. Това, невидимо, но иначе властно, явление понякога толкова му “вгорчава” живота, че човек се пита дали борбата с природата е по-трудна, или взелото характера на борба отношение, което той е принуден да приеме като обективна даденост. Това явление за по-просто наричаме *обществено устройство*.

Улисаното в проблемите на усилено рекламираната демокрация наше гражданство като че загърби доскоро актуалната и светла идея – построяването на безкласов комунистически строй. Как тази солидна парадигма бързо и безцеремонно се смени с друга – обяснението вероятно ще дойде след процес на отдалечаване, и осмисляне на все още пресните спомени. Но трябва ли да чакаме толкова дълго? Защото времето е неумолим фактор, който може както да помага, така и да възпрепятства, понякога безвъзвратно, усилията за връщане към стари, на пръв поглед, компрометирани идеи.

Трябва да се има предвид и друга една истина. Независимо от интереса, който жителите на бившите социалистически страни проявяват към новите демократични процеси няма как да се пренебрегне фактът, че в съзнанието на голяма част от хората комунизмът като осъзната или неосъзната цел е все още жив. Да се опасяваме, че носталгичните веяния ще доведат до неговото възраждане под формата на *неокомунизъм*, е може би несериозно. Но комунистическите идеи със сигурност ще намират почва в бъдеще, макар и само като съставни на по-обобщаващи и съответно по-съвършени социални теории. Всичко това поставя на преден план необходимостта от ново, глобално осмисляне на явлението *комунизъм*.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Част първа ЧЕРВЕНАТА ЗОРА

§ 1. ПОНЯТИЕ ЗА КОМУНИЗЪМ

“Един призрак броди из Европа – призракът на комунизма...”

В живота нерядко възникват конфликти, които след като бъдат решени, се оказва че са били безмислени. Защото в основата на конфликта е стояло едно или друго понятие, съдържанието на което не е било уточнено предварително от спорещите страни. Не случайно в научните дисциплини се въвежда задължително тълкуване на термините. Дали неуспехът на комунизма се дължи на неразбирането на същността на понятието комунизъм, на превратното и изопачено негово тълкуване?

Що е комунизъм?

“Комунизмът е безкласов обществен строй с единна общонародна собственост върху средствата за производство, с пълно социално равенство между всички членове на обществото, където заедно с всестранното развитие на хората ще израстнат върху основата на постоянно развиващата се наука и техника производителните сили, където всички източници на общественото богатство ще потекат като пълноводен поток и ще се осъществи великият принцип “от всекиго според способностите, на всекиго според потребностите”. Комунизмът е високоорганизирано общество на свободни и съзнателни труженици, в което ще се утвърди

обществено самоуправление, трудът за благо на обществото ще стане за всички първа жизнена потребност, осъзната необходимост, способностите на всекиго ще се прилагат с най-голяма полза за народа.”

И още:

”На определено стъпало от развитието на комунизма напълно ще отмрат политическите и правните институции, политическата и правната идеология, ще се утвърдят единни общопризнати правила на комунистическия обществен живот, спазването на които ще стане вътрешна потребност и привычка на всички хора, напълно ще отмре държавата, ще се извършива все по-всестранно сближаване на нациите до пълното изчезване на всякакви различия между тях. Комунизмът ще бъде най-високата форма на организация на обществото, която ще функционира върху основата на високоразвити производителни сили, наука, техника, култура и комунистическо обществено самоуправление.”

За (все още) много хора думата комунизъм е своеобразно нарицателно на обществен строй, който е толкова съвършен, че нищо по-добро от него не може да се измисли. Един вид – прави се отъждествяване на комунистическо със съвършено. Смяташе се, че комунизмът отваря нова страница в човешката история, или по-скоро – захлопва със шум прашната книга на антагонистичното обществено развитие. Независимо от краха, който комунистическата идея преживя, тази представа като че остава в съзнанието, за да навява усещане за нещо хубаво и светло. Но нека се поровим в занимателните лабиринти на етимологията, за да си изясним същността на понятието комунизъм.

Най-древното може би словосъчетание, което удивително прилича на днешното “комунизъм”, идва от латинското *communis* (“общ”). То веднага създава приятна за разсъдка алюзия: комунизмът е такава обществена формация, която се характеризира с общност между хората (въпреки че тук е налице своеобразна тавтология. Защото обществото вече е група от хора: общ – общ-ество). Приблизително същото значение, но в по-конкретизиран вариант носи френското *commune* – община. Според официалното тълкуване: община е

административна единица, в която се осъществява местно самоуправление. Близко по значение е и “комунален” (“комунални услуги” и под.)

От тези предварителни бележки неизкушеният разсъдък може да направи извода, че под комунизъм трябва да се разбира преди всичко *общност от хора, организирани по определен начин.*

Първата изненада идва с разликата между идеализираните представи за комунизма като съвършен обществен строй, и далеч по-разбираемите, делнични значения на понятието. Комунизъм означавало община? При това положение би трябвало комунизмът като обществен строй да е вече налице – общини, колкото искаш! И вместо комунизъм да се казва, примерно “общинизъм”. Така можем да направим извод, че сме много по-близо до комунизма, отколкото отчаяно твърдим. Може да се каже дори, че елементите на бъдещото комунистическо общество вече присъстват в нашата действителност. И че комунизмът не е компрометиран строй, *негови* основни постановки са залегнали дори в Конституцията! Нали имаме общинско самоуправление?

Чл. 2 (1) от Конституцията: Република България е единна държава с местно самоуправление.

Да. Ако “комунизъм” се тълкува буквално, непременно ще стигне до горните изводи. Обаче в исторически план са се сложили други разбирания за съдържанието на това проблематично, и в същото време важно за съвременната политическа действителност понятие. Многозначността и двусмислието в “комунизъм” довежда до положението комунисти да се наричат хора, които имат различаващи се разбирания за съвършенната обществена организация. Доказателство за това са многобройните, роящи се след падането на комунистическия режим, партийни формирания от ядрото на бившата комунистическа партия.

§ 2. ИСТОРИЧЕСКА СПРАВКА

Философията се затруднява да “пресова” смисъла на човешкия живот под формата на конкретно определение. В книжарниците не предлагат учебник, в който да изпъква красиво оформен абзац: “Смисълът на живота, заради който търкате дървените чинове толкова време, е в еди какво си.“ Различните философски школи дават разнообразни, и по правило противоречиви отговори на този въпрос. За едни смисълът на живота е в богатството, за други – в борбата, за трети – в безсмъртието, и т.н.

Според нас смисълът на живота се крие в... *щастие*то. Ако сме щастливи, какво по-добро от това?

За съжаление щастие то на едни по правило се оказва нещастие за други. Човекът живее в общество и поради тази причина трябва да се съобразява с и волите на себеподобните си. За да преодолее всички негативни явления, които възникват в резултат от принудителното, но и необходимо съжителство, той започва да измисля такива начини за организация на човешкото общежитие, че да осигури по възможно най-разумен и справедлив начин щастие за възможно най-голям брой хора.

В исторически план като гъби са никнали теории, с чиято помощ авторите им се опитвали да дадат представа как би трябвало да изглежда едно *съвършено общество*. Самият факт, че нито една от тях не успява да се наложи (освен някои от злополучните комуни, и то за кратко), довежда до извода за невъзможността по чисто умозрителен път да се състави схема на оптимално обществено устройство.

Не сме в състояние да преценим дали да акламираме теоретиците на комунизма за тяхната прозорливост, намерила израз в твърде ефектното сравняване на представите за най-съвършен обществен строй с първобитното човешко общежитие. Или да го използваме като суров материал за анекдоти на тази тема. Самото връщане на мисълта назад – към първичните механизми на разпределение на собствеността обаче навява усещането за безпомощност при конструирането на нови, модерни, отговарящи на съвременното развитие управленчески схеми (това безсилие впрочем е характерно и за днешната

социално-политическа мисъл).

Първобитнообщинният строй дължи своя “комунистически” характер на крайната недостатъчност на богатата, с които се е разполагало тогава. Обществената собственост, която се предполага, че е съществувала (и която хвърля във възторг родоначалниците на класическия комунизъм) е била такава, просто защото не всеки е имал възможността да разполага със *собствени* блага за задоволяване на потребностите си. Т.е. комунистическият характер на собствеността се дължал на крайната *бедност*, на нуждата от ползването на едно благо от много хора. А не на изобилието от блага, каквото се предвиждало да съществува в зрелия комунизъм. Всички средства за производство, с изключение на личните оръжия, са били общи, собственост на рода. Обществената форма на собственост и уравниловката при разпределение на богатата се дължало на неразвитите производителни сили. Що се отнася до твърдението, че в най-отдалечените исторически епохи хората са живели като братя и не са се интересували от проблемите на частната собственост, можем само да изразим огромното си подозрение. Със сигурност е имало борби, ако не за собственост (според днешното разбиране), поне за надмощие, власт. Най-уважаваната от комунистите еволюционна теория – тази на Дарвин, именно това твърди: растителните и животински видове, от които впоследствие произлизат и хората, се намират в непрекъсната борба помежду си. Пионки във великата игра на Природата, те взаимно се конкурират и оспорват зони на действие. Не е нужно да търсим отдалечени във времето доказателства за “частнособственически инстинкт”. Погледнете към улицата и непременно ще видите как някой енергичен представител на кучешкото съсловие брани ожесточено *своята* територия от набезите на другите немуподобни. Какво е това? Защита на частна собственост ли? Не, естествено. Но нима хората постъпват по по-различен начин при подобни ситуации?

В зората на човешката култура (около 10 000 г. пр. н. е.) за организирано обществено устройство едва ли може да се говори. Науките по това време не били развити. Едва около 5000 – 6000 г. пр. н. е. се забелязват първите наченки на теоретично мислене. Появяват се философските школи. Погледът е бил

обърнат най-вече навън, към природата. В собственото си съществуване човек се е заглеждал по-рядко. Разбира се, вероятно и тогава са съществували достатъчно опитни хора, които играели важна роля в организацията на обществото. Имало е личности, които в по-малка или по-голяма степен са изпълнявали същата роля, която сега играят съвременните политици. Но поради откъслечните сведения, достигнали до нас, не сме в състояние да си съставим по-пълна картина за тяхната дейност. В онова далечно време писмеността не е била развита, а голяма част от древното културно наследство вероятно е било унищожена впоследствие.

Най-старите сведения за научно осмисляне на обществените процеси датират от времето на Демокрит, Хераклит, Лукреций Кар, Платон, Аристотел. Известно е отношението на древните философи към различните форми на държавно устройство и управление. И което е учудващо: дори в онези далечни времена е имало демократично устройство, което в някои отношения се е проявявало в по-съвършена форма, отколкото днес. Сериозно доказателство в подкрепа на тази теза е развитието на културата в древна Гърция. Само добре уредено общество може да си позволи да развива културните си институции. Но не може да се отмине с лека ръка фактът, че това демократично развитие се забелязва на фона на робовладелския строй.

Горният извод ни кара да се запитаме: каква е причината най-съвършената обществена организация от древността да върви “в комплект” с най-нечовешкото отношение към определена обществена група, състояща се от така наречените *роби*? Как да си обясним този парадокс и какви поуки можем да извлечем в случая?

Според нас причината за това състояние се крие в удачно намерената *схема за създаване и разпределение на богатата*. (Вж. ДВАТА ОСНОВНИ ВЪПРОСА НА ВСЯКО ОБЩЕСТВО: СЪЗДАВАНЕТО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА БЛАГАТА) Богатата се създават от робското съсловие, т.е. тежкия и с нетворчески характер труд се вменява на тази част от обществото, на което са отнети гражданските права. Или иначе казано, древните гърци (а и останалите народи от онова далечно

време) успяват да намерят вариант за *разделение на труда*, при който част от обществото *се освобождава* от примитивната и неблагоприятна работа по превръщането на природните богатства в блага за потребление. Ако древните можеха да говорят със съвременни понятия, със сигурност щяха да отбележат поразяващата прилика между *роба* и *робота*, между извършващия еднообразна дейност работник (в по-ново време – раб-отник, робот-ник) и машината. Липсата на машини по онова време те компенсират с “живите машини” – робите. И едва след като в резултат от труда на последните става възможно в количествено и качествено отношение задоволяването с необходимите за нормален живот блага на достатъчна по количество обществена група, се появява и вътрешна необходимост от задоволяване на друг вид нейни потребности – духовните. Погледнете снимка на Акропола и ще се убедите.

(Роби вероятно е имало и в първобитнообщинния строй. Наблюденията върху изостанали племена в труднодостъпни места на Земята водят към такива изводи. Така че тезата за преминаването от едва ли не демократичния първобитнообщинен към робовладелския строй не е защитена откъм критики.)

Разбира се подобна система на създаване и разпределение на богатата не може да просъществува дълго. Тя е, казано в теоретичен план, една принудителна абстракция, извикана на живот поради недоразвитостта на производителните сили и вследствие от това – пренебрегване на правата на едни за сметка на други. Човекът обаче не може да остане дълго време роб. Неговото съзнание непрекъснато се развива. Закономерно е робският труд да става все по-непроизводителен, той е труд “за друг”, а не “за себе си”. Той не е в състояние да отговори на нарасналите потребности на обществото от блага, които не могат да бъдат създадени единствено посредством робския непроизводителен труд. Налага се ново разпределение на труда, включващо свободното, творческото отношение на създателите на богатата към самите блага. Робът става свободен майстор. Появяват се занаятите, манифактурата. Настъпват *Средните векове*.

Отделни проявления на това (не) много далечно време

могат да бъдат открити и днес. Достатъчно е да се поразходим из някоя прашна селска уличка, на която усилено кипи занаятчийска дейност. Ето ви го Средновековието! Сръчни майстори (вече не роби) пекаат хляб, тъкат шаяци, изковават подкови, въртят грънчарски колела и изографисват икони. Нерядко може да се види някоя изоставена вятърна мелница като мълчалив символ на една отминала епоха, най хубавото от която може би остават приказките.

Няма да е пресилено да се каже, че *машината* е факторът, създал условията за преминаване от феодално към *капиталистическо* стопанство. Бурното развитие на естествените науки, интензификацията на труда, технологичното превъоръжаване след Ренесанса бележат нова епоха в производството на блага. С навлизането на новата високопроизводителна техника станало възможно да се механизират редица процеси. Машините доказват на практика способността си да облекчават живота на човека. Нараства броят на хората, освободени от тежък и непривлекателен труд. Тяхното мислене се променя. Животът изведнъж се превръща във висша ценност, намерила отражение в парадигмата на възрожденската епоха. Наблюдава се пробив и на културния фронт. В последващите десетилетия и столетия този процес се задълбочава и развива. Ядрото на съвременната капиталистическа система се оформя благодарение на научно-техническите постижения, начало на които поставя Възраждането.

Новият начин на производство обаче извиква на живот и ново, критическо отношение към новия начин на регулиране на обществените отношения. Пръв изразител на комунистическите идеи през XVI – XVII в. става Томас Мор – англичанин, написал прочутата си “Утопия”. В нея той обявява частната собственост за източник на всички злини и бедствия в държавата. Призовава да се установи колективна собственост върху средствата за производство на блага.

Друг един мислител по онова време – Томазо Кампанела в своята книга с чудесното заглавие “Градът на слънцето”, написана през 1603 г., излага представите си за идеалното комунистическо общество. Те също създават впечатление за

приказност. В малко по-обширен вид са представени възгледите на французина Жан Мелие (1762 г.) Според него властта се придобива по пътя на престъпленията. Държавата е организирано насилие, твърди той. И тук грешката с отричането на частната собственост се повтаря.

В духа на новите демократични традиции се изказва Габриел Боно дьо Марбли. Той признава правото на народа да прибере до социална революция, когато се убеди, че законите са несправедливи и го подтискат. В същия дух са идеите на Максимилиан Робеспьер, Жан Пол Марат, Жак Ру, Теофил Леклерк, Жан Варле, Франсоа Буасел, Николас Бретон, Грахх Бабьов.

След победата на буржоазните революции “отличниците-пионери” са Анри Сен Симон, Франсоа Фурие, Робърт Оуен. Те подготвят почвата за класическото разбиране на комунизма, живот на което дават Карл Маркс и Фридрих Енгелс. Появява се “Капиталът”...

Не може да се отрече, че капиталистическата система, яхнала мощта на “металните роби” (машините), отива напред в развитието си. Дори се стига до такива непознати до този момент явления, като свръхпроизводството на блага. Но най-важното според теоретичите на комунизма е т. нар. *капитал*.

Що е капитал?

Съществуват различни определения за капитала, но казано най-общо – капиталът е парично богатство, съсредоточено в нечий ръце, което има способността да се умножава. В по-общ смисъл за капитал може да се говори не само в областта на политикономията, но и при всички случаи на събиране на блага под “общ покрив”. Дали капиталът е под формата на пари или стока, не е толкова важно. Важното е някой да го притежава и да се стреми да го увеличи.

Самото натрупане на капитал може да осъществи по три различни способа.

Първият е най-ефектен (и ефективен), защото не изисква труд. Харесва ви нещо, което не е ваше, отивате и... си го взимате. Блага има предостатъчно, трябва само да ги направим своя собственост. Ако не ви ги дадат доброволно, ще приложите хитрост (кражба, измама) или сила (обир, корупция). Със

сигурност ще изпаднете в противоречие със закона. Това обаче не трябва да ви притеснява. Законите се пишат от хора, с чието мухлясало разбиране за чест и морал не сте съгласни. Защо да не нарушите който и да е закон. Нали сте свободен! Имайки вече пари (капитал), можете да използвате част от него, за да неутрализирате вредното въздействие както на закона (подкупите за какво са), така и отрицателно настроеното обществено мнение (купувате си добър имидж – толкова е просто).

Вторият начин е по-труден, защото предполага, че не притежавате гениалните способности, за които стана дума по-горе. Ставате предприемач. Така (привидно) не влизате в противоречие със закона, хората доброволно ви дават парите си (само вие си знаете какво получават насреща). Слухтите наляво и надясно, за да подочуете някоя подхвърлена дума (информацията в днешно време се цени високо) и рискувате. Обикновено усилията ви се увенчават с успех.

Който може, следва тази линия и забогатява. А който не може? Едни са способни в една област, други – в друга. Но пазарният механизъм не търпи доводи от рода на: “моят талант не може да се изяви днес, той ще разцъфти утре”. Той мачка всичко, което не е ефективно *сега*. Пазарна икономика означава *конюнктура*. Конюнктура обаче не означава култура. Ако произвеждате стока, която е изпреварила времето си и не може да намери място в мелницата на търсенето и предлагането? Може и да сте гений, такъв (непризнат) ще си умрете. Кой ви пита.

Така че *третият* начин остава като последна възможност за онези, на които им липсва смелост (престъпни наклонности) и са заразени със СПБН (синдрома на придобитата бескрупулна недостатъчност). На тях им е най-тежко. Те наистина трябва да работят (о, какъв ужас), да създават блага, ако искат да притежават собствен капитал.

Естествено е този начин на придобиване на благата да не се възприеме с радост от всички. Най-ощетени остават онези, които контактуват директно с природата – работниците и селяните. Нали от природата черпим всичките си блага! За да станат годни за ползване, те трябва да бъдат обработени по

подходящ начин. Е, добре. Ние ги обработваме (тези блага), а вие искате наготово да ни ги вземете? Ние да работим, а вие да “ни работите”? Няма да стане. И така на някои хора понятия като капитал, буржоазия, експлоатация на човек от човека не се харесват, и започват да мислят какво в социалната действителност може да се усъвършенства, за да се постигне все пак някаква справедливост. Похвално начинание!

В историята се забелязва закономерността един по-съвършен обществен строй да заменя по-несъвършения. Няма как да не се отбележи фактът – появяването първо на комунистическата идея, а след това и на социалистическата действителност на фона на “загниващия” капитализъм, с претенциите на негов гробокопач.

Най-често срещаният коментар по повод неуспеха на комунистическата идея се “залепва” за разбирането, че комунизмът е стъпка в погрешна посока, ненормално развитие на обществените отношения, утопия и т.н. Но рядко се питаме: добре, комунизмът е сгрешено обществено устройство. Обаче защо той се появи на политическата сцена? И защо това стана по време на разцвета на така наречената демокрация? Обикновеният отговор, че се касае за *случайно* явление, не може да задоволи мислещ човек. Няма нищо случайно, нито в природата, нито в човешката история, особено в такива големи мащаби. Фактът, че комунизмът се появи на политическата арена, е закономерност, която не може да бъде пренебрегвана. Голяма е разликата между витаещите във въздуха утопични идеи за съвършени общества, родени в главите на отделни мислители, и съдбоносната социалистическа действителност. Не само това. Комунизмът обедини, макар и за кратък исторически период, цяла една трета от цивилизования свят. Не може явление от подобен мащаб да възникне ей така, без сериозна причина. Единственият закономерен извод е, че капитализмът не е съвършеният обществен строй и че вероятно тежат процеси по неговото изтласкване от сцената на социалния живот.

Защо комунизмът успя да извоюва позиции?

§ 3. ДОБРИТЕ СТРАНИ НА КОМУНИЗМА

В живота никога не е имало само добри и лоши неща. Колкото и да се опитваме да критикуваме комунистическата действителност, не можем да отречем, че добрите ѝ страни не бяха малко. Иначе комунизмът изобщо нямаше да стигне до историческата сцена! Непростимо е в един научен анализ да се постъпва както в политиката – на всяка цена да се докаже несъстоятелността на една или друга доктрина. Кое бе онова – положителното, за което се проля толкова много кръв, и за което сега мнозина съжालяват, въпреки че признават негативните страни на комунистическата действителност? Не можем с лека ръка да изчистим от дрехата на изстрадалата човешка история едно петно, което като цяло може би бе леке, но имаше и ароматен привкус. Крайните критически залитания не са били полезни на никого (освен може би на пийналите веселяци).

Няма как да се отрече – добрите страни на комунизма се дължат най-вече на идеологията, която успява да придаде на “червената идея” светъл и свеж ореол, и която дълго време въздействаше вдъхновително и мобилизиращо (вж. определението за комунизма). Кой не би се съгласил да живее в общество, в което всички ще се обичат (и обличат) като братя, в което богатствата ще потекат като пълноводен поток и ще се осъществи принципа “от всекиго според способностите, на всекиму според потребностите”? Велика е скритата в човека творческа сила! Тя само чака да бъде отприщана, да ѝ се даде “карт-бланш”, за да помете като прахоляк старите и неефективни социални порядки.

Като управляваща идеология комунизмът даде за развитието и модернизиранието на социалистическата система каквото можеше. Чрез провежданата от него политика бе осигурено мирно развитие, осъществена бърза индустриализация и урбанизация, неколкократно увеличено обществено производство и жизнен стандарт на населението. Утвърдени бяха социално-икономическите права на гражданите, здравната и социалната им защита, осигурени майчинството, детството и старините. С модернизиранието на образованието и културата бе повишено цивилизационното равнище на народа.

Като всяко ново явление комунизмът действаше върху съзнанието на масовия консуматор на политически идеи така, както свежия летен дъждец върху главите на уморени от жегата полски работници. Той се отличаваше преди всичко със своята социална насоченост. Кой би отрекъл, че в “името на човека, за благо на човека” бяха създадени огромните язовири, заводите-колоси, безкрайните житни поля, новите жилищни комплекси? Е, от днешното по-високо еволюционно стъпало вече можем да отсъдим, че иначе добронамерените опити не бяха съобразени с редица условия, да речем с (появилата се по-късно) загриженост за съдбата на природата. Не, комунизмът *не беше виновен* за замърсяването на водите, почвата, въздуха. И в страните на високоразвятия капитализъм си имаха същите проблеми. Само че те по-бързо се окопитиха и успяха да пробутат вредните си производства в трети страни. Затова сега в пъпа на Европа въздухът е по-чист и реките – по-пълни с риба, отколкото в някои нашенски резервати.

Не може да се отрече фактът, че при социализма, макар и не в бляскави опаковки (което обаче беше грешка, комунистическите продукти трябваше да отговарят на всички изисквания за полезност, функционалност и *естетичност*), стоки от първа необходимост имаше. Имаше сравнително добре организирано здравно обслужване и образование. Безработицата като явление не съществуваше, макар и за сметка на правото на всеки да избира свободно вида на труда си. Роднинските връзки си казваха думата и тук, случаен човек не можеше да попадне на отговорни постове. Не на последно място могат да се сложат сравнително успешните опити да се реши жилищния проблем. Да чакаш двадесет и повече години за панелен апартамент понякога обезмисляше светлата идея, но добре, че корупцията не беше затрита напълно. Бугаш и получаваш.

Но...

Най-хубавото нещо, което може би остана от комунизма, е знамето с цвета на любовта.

Част втора
КРАХЪТ

Дял I
ПАРАДОКСИТЕ НА КОМУНИЗМА

Глава I

§ 1. КОМУНИЗЪМ И РЕЛИГИЯ

Комунистите отричат религията, но едва ли са пропуснали да отбележат (ако не за друго, то поне за “вътрешна консумация”), че комунизмът като идея се заражда именно в условията на *християнството*. Съществува понятието християнски комунизъм, т.е. такава обществена организация, в основата на която стоят десетте божии заповеди.

Първата стратегическа грешка, която комунизмът направи, бе отричането на религията като фактор на обществено съзнание и поведение. Религия е съществувала открай време, Дори бихме се осмелили да твърдим, че религията като система от представи за света е може би онази решаваща сила, която формира оптимизма у човека, неговата нагласа за активна дейност и въобще го мотивира да живее. В религията са събрани като във фокус мечтите и желанията в техния възможно най-идеализиран (и съкровен) вариант. В способността да си представя такива идеализми, като Бог, рай, възкресение, безсмъртие и т.н., зараждащият се дух успява да се отграничи от животинската си природа и може би от точно този момент нататък той се превръща в културно същество.

Според нас тук се изпровира един “тънък” проблем, който вероятно е подвел теоретиците на комунизма, и който със сигурност подвежда и много от днешните атеисти. Те отричат религията, като използват като основа наложилата се в общественото съзнание предметно-образна религиозна представа. Обаче *едно* е религия, *друго* е вяра. Ако на някои не им харесва да се молят в църква, да окачат на гърдите си кръстове, или пък да четат Библията, това съвсем не означава, че

те не са вярващи. Вярата в научно-техническия прогрес е също *вид* религия. Според нас причината за отричателното отношение на комунистите към религиозните догми се крие по-скоро в естетико-предметната представа, която се създава от атрибутите на религията като институция. Аз вярвам в Бог, но моят бог не е белобрадия и благ старец, който наднича от средновековните фрески и живее в облаците. Естествено би било ако тази тази първична предметно-образна представа се опита да ме приобщи към християнската религия, аз да откажа. В този смисъл бих казал, че не съм вярващ.

Но аз все пак съм религиозен. Вярвам в мой *собствен*, а не в общ, типизиран, *институционализиран* Бог. Аз не искам моята вяра да е стандартна, сива, неотличима от вярата на останалите. Моят бог се различава от всеобщоприетата представа за Бога. Вярата не трябва да е обща. Тя е *индивидуална*, съобразена с най-съкровения помисъл на всеки отделен човек. А кой желае да изложи най-съкровения си на показ? Аз – не. Няма да скрия, че вярвам в разумното начало, във вероятността Светът да се управлява от същество с немислими (за съжаление) свръхестествени способности. Защо трябва да променям собствените си представи за Бог, рай, безсмъртие, възкръснение, само и само да се вмества в общоприетите представи на гореизредените същности? В този смисъл съм в пълното си право да наричам себе си атеист – такъв, какъвто се проповядва от религията на комунизма.

Днес религията остава също такава сила, каквато бе през отминалите исторически епохи. Сериозно се е променила обаче религиозната парадигма: вместо да стои пасивен и да се надява единствено Бог да го направи щастлив, съвременният човек се опитва, доколкото е възможно със собствени сили (използвайки оръдията на културата – науката и техниката и изкуството), да си реши проблемите сам. И ако Бог все пак реши да се намеси и да му помогне, това би било само добре дошло.

§ 2. ЗА ФИЛОСОФСКАТА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ НА КОМУНИСТИЧЕСКАТА ИДЕЯ. МАТЕРИАЛИЗМЪТ – ЕДНОСТРАНЧИВА ФИЛОСОФИЯ

След религията закономерно идва ред и на философията. Философската несъстоятелност на идеята за комунизма се дължи най-вече на *недобре обмислената* материалистическа теория. Какво заслужава да се отбележи в случая?

Материализмът като философия е прогресивно явление. Няма как да не се признае неговата сила, ако щете и като научен метод. Цялата съвременна наука се гради на материалистическа база. Материалистични по своя характер са физиката, химията, биологията. А не може да се отрече решаващата роля на научно-техническата революция в днешния силно технизирани век. Компютри, работи, изкуствен интелект – всичко това е рожба на материалистическата философия.

Няма да се впускате в подробен анализ на материализма и защо той сам по себе си не е в състояние да бъде основна и единствена философия на една или друга политика. Ще отбележим обаче неговата ограниченост и неспособност да даде цялостна и завършена картина на света, което пък рефлектира и върху възможността да бъде използван за решаване на производни задачи.

Като отправяме критики по адрес на материализма, не искаме читателят да прави прибързан извод, който по правилото за полярността би го довел до заключението, че проповядваме идеалистическата философия. Нищо подобно! Ние не сме материалисти. Но не сме и идеалисти. Защото опитът и интуицията ни навеждат на подозрението, че Светът не може да бъде обяснен единствено с тезите на едното или другото направление във философията, както обикновено се постъпва (защото така самата философия се престава да бъде единна, което пък обезмисля нейното съществуване като учение за *най-общото* в Света). Не може, според нас, той да бъде обяснен, както само от материалистическа, така и от идеалистическа позиция. Светът не е само материален или идеален. А и едното и другото. В света има място както за материята, така и за духа (които са просто едни полярности). Делението на дух и материя

е *изкуствено* и едва ли отговаря на обективната реалност. Според нас единната природа не е нито материя, нито дух, а нещо, което е и материя, и дух едновременно, и на което все още не сме открили същността.

Всяка философия, която има склонността да определя за основен свой предмет нещо, което е *различно* от въпроса за същността на Света, е непълна, едностранчива, ограничена. Сама по себе си тя не може да отговори на изискването за “най-голямата” философия, на единствената философия. Тя сама се свива в себе си, затваря се в собствения си предмет, ограничава кръга от задачи, които желае (т.е. може) да реши. Стесненият предмет на една или друга философия води наред с всичко друго и до извода за ограничеността на нейните създатели, които не могат да си представят света в неговата пълнота, не могат да си изработят достатъчно пълна представа за най-общите категории. За тази цел се изисква *свобода на мисленето* – нещо, липсата на което се набива в очи така, както почеркът в един ръкопис. Ако искате да разберете колко е свободен като дух вашият събеседник, попитайте го каква философия изповядва.

Освен двете “основни” направления във философията съществуват т. нар. *дуализъм* и *други философии*, които не се побират в двата “големи” дяла. Всеки от тези дялове по своему претендира да е Философията. Само че не отчита факта, че е дял, т.е. част от нея, а следователно не може да отговори възможно най-пълно и изчерпателно на основния философски въпрос, защото не включва цялото философско познание. Това е все едно физиката на елементарните частици да се “озъби” на астрофизиката и да каже – ти не си научна, затова само аз ще се наричам Физика.

Една истинска философия трябва да бъде така построена, че да включва в себе си много внимателно подбрани постановки както от материализма, така от идеализма, както и от другите философски направления. Само така тя ще бъде *цялата* Философия. И съответно нейното знание ще бъде най-истинно. Материализмът влезе в конфронтация с останалите философии и сгрещи.

Без да отричаме ролята на материята в организацията на Битието, трябва да направим уговорката, че тази роля е по

своему ограничена. Ограничена е, но това ограничение не се забелязва от пръв поглед, защото не се отчита присъствието на невидимата духовна същност, която някои наричат Логос, други – Дух, трети – Бог. Комунистите отричат Бог (или Дух, както е при Хегел). Обаче такава прибързана мярка води до загубването на *целта*, към която иначе теоретиците на комунизма се стремят с цялата си душа! Те претендират, че са надскочили идеализма на Хегеловата философия. Но с това отричане те всъщност демонстрират невежеството си по отношение на същата тази философия, най-ценното на която е, че поставя цел. Хегел много ясно я е формулирал – диалектиката не е нищо друго, освен ставането на Духа! Приемайки диалектическия метод, комунистите го лишават от неговата цел – постигането на “вселенска човечина” (въпреки че “изправят на крака” Хегеловата философия – нещо което правят, но не разбират).

Отричането на Бог, какъвто може да има, или да няма като обективна даденост (според Кант Бог е единствено “моралния закон в мен”), дезорганизира, разстройва из основи целеустремеността, разгражда моралните устои на личността. Поставяйки си за цел създаване на съвършено общество идеологът на комунизма в същото време отрича тази цел, защото отрича съвършенството в лицето на Бог (или т. нар. саморазвиващ се Дух). А съвършенството *няма* друго лице.

“Големият основен въпрос на всяка философия, а особено на най-новата, е въпросът за отношението на мисленето към битието... В състояние ли е нашето мислене да познае действителния свят, в състояние ли сме ние в нашите представи и понятия за действителния свят да дадем вярно отражение на действителността?...”

Казват, че да си голям, е важен мащабът. Дали грешиш или не, не е важно, важно е ако грешиш, грешките да са големи! А че големи грешки допуснаха комунистите теоретици, доказва горният цитат. Твърди се, че основният въпрос на философията бил въпросът за отношението на мисленето към битието!

Нищо подобно. Основният въпрос на философията винаги е бил и си остава *въпросът за същността на Света!* Философията е “царица” на науките и няма сила, която да я смъкне от нейния солиден, многовековен трон. Единствена тя от

всички останали науки борави с пределно общи понятия. За съжаление някои хора, иначе претендиращи за философска ученост, решават да извъртят нейния предмет така, както им е угодно, най-вече в “съобразие” (което е безобразие) с ограничените си философски способности. Въпросът за отношението на мисленето към битието е *психологически*! Не е нужно да принизяваме философията до нивото на психологията.

Но не! На нас философията ни е необходима, за да докажем тезата, че материализмът стои над идеализма (интересно деление!)

Че материализмът е течение във философията, в това няма спор. Възможно е Светът като обект на изследване да отговаря точно на представите на материалистите – да е материален. Но да се отрича с лекота цялото идеалистическо направление във философията е несериозно.

След като си присвояваме правото да преиначим основния философски въпрос (което става неосъзната трагедия за много мислещи хора – комунистическата действителност ги превръща от сериозни философи в подсмърчащи даскали), спокойно можем да пристъпим към следващия логически каламбур – обявяваме философията за *партийна*(!)

Всеки, поне малко запознат с логическите закони (сиреч законите на мисленето) има представа за понятия като обем и съдържание. Излиза, че щом философията е материалистическа, всичката материя на този свят е партийна. Как да не побързаме да се запишем в редовете на комунистическата партия?

И накрая – закономерният извод: философия вече не ни е нужна:

“...материализмът е по същество диалектически и не се нуждае от философия, която да стои над другите науки. Когато пред всяка отделна наука се постави искането да изясни мястото си в общата връзка на нещата и в познанието на тези неща, *всяка специална наука за тази обща връзка става излишна*. И тогава от цялата досегашна философия остава да съществува самостоятелно само учението за мисленето и неговите закони, т.е. формалната логика и диалектиката. Всичко останало влиза в положителната наука за природата и историята.”

Ти беше чудесна, философийо! Амин.

§ 3. ЗА РОЛЯТА НА ОБЕКТИВНИТЕ УСЛОВИЯ ПРИ ФОРМИРАНЕТО НА ЛИЧНОСТТА

Класиците на марксизма-ленинизма търсят “действителните пружини” на общественото развитие, неговите обективни закономерности. Според тях решаващ, *първичен* структурен елемент на общественото битие е икономическата база, а общественото съзнание е *вторично*. И че начинът на производство на материални блага обуславя процеса на социалния, политическия и духовния живот изобщо, че “не съзнанието на хората определя тяхното битие, а напротив, тяхното обществено битие определя съзнанието им”.

Това твърдение е вярно. По един начин би се развил гениалният мозък на Тарзан, ако обективните обстоятелства не го бяха принудили да скача от клон на клон като далечните си прадеди, и по съвсем друг, ако бе попаднал в аристократичен дом, в който дори кръвните роднини се обръщат помежду си с “госпожо” и “господине”. По един начин ще се развие растение, попаднало в наторяван чернозем, съвсем би залиняло то, ако корените му опрат на скала.

Комунистическата теория обаче (поради едностранчивото си разбиране на материализма) залага *само* на тази карта. Основата за класовото разслоение не са божествените или биологичните фактори, а материалното производство. Социалната диференциация и разслоение се обясняват с разделението на труда, натрупването на материални блага, появата на частната собственост върху средствата за производство, икономическото неравенство, разширяването на търговията. Според комунистическите идеолози човек не е по природа звяр и порочен, непроменим и невъзпитуем. Достатъчно е да се освободи от индивидуализма и егоизма (!), които са загнездени у него от частната собственост, конкуренцията, експлоатацията и законите на вълчия морал, за да прояви той нравствените си качества. Така марксизмът приема, че човекът е едва ли не завършено в своето развитие същество, на което единствено обективните условия му пречат да се усъвършенства.

§ 4. НЕОЧАКВАНИЯТ ПРОБЛЕМ ОТ СУБЕКТИВНО ЕСТЕСТВО: БИОЛОГИЧНОТО НЕСЪВЪРШЕНСТВО НА ЧОВЕКА

Животът е доказвал и доказва нееднократно, че дори общественно-икономическите и социални условия (които социализмът създаде) да *позволяват* всестранното и пълноценното развитие на личността, поради биологична ограниченост тя да не може да се възползва от предоставените ѝ възможности. Хората, както и животните, се *различават* едни от други както във физиката си, така и в мисленето. (Не случайно като отрицание на комунизма възникват реакционни расови, биологични и др. теории.) Колкото и да се опитваме да накараме едно животно, например домашно куче, да развие интелектуалните си способности, като използва пълноценно възможностите, които нашето комфортно жилище му предлага, едва ли трябва да се надяваме на успех. Ограничената животинска *природа* няма да му позволи. То никога няма да седне пред компютъра, да напише стихотворение, да нарисува картина, да стотви вкусна вечеря. Същия принцип важи и за хората. Не всички са дарени от природата с еднакви способности. (Ние обаче се принуждаваме да *наложим* това разбиране посредством правните, етичните, религиозните и други способности, като сме съгласни да заплатим за него всякаква социална цена, защото твърдим, че то е разумно и *хуманно*.)

Но природата си знае своето. Колкото и да се опитваме да създадем у един неразвит интелект навици за живот в културна обстановка, трудно ще постигнем значителни успехи. (Нали духът е свойство на материята? Всяка конкретна проява на материята – под формата на човешки мозък, е резултат на естествения подбор, което ще рече стихийност при “направата” му, а следователно и несъвършено мислене и съзнание.) Някои действително ще вникнат в богатството на комунистическата идея, други няма да я разберат, трети ще се опитат да се възползват от нея (както ставаше на практика в социалистическото общество).

Комунистите вярваха, че външните, *обективните условия* определят развитието на съзнанието. Но забравиха да

включат във външните условия и вътрешните – *природните, биологичните* дадености. Те също са *обективни условия*. Смятаха ги за “принадлежност” към съзнанието, а то е точно обратното – нали духът е *свойство* на материята? Ако една материя (мозък) не е достатъчно добре развита, духът “отива на кино”.

Разбира се, далеч сме от мисълта да твърдим, че единствено генетичните заложи са определящи. Защото тогава пък бихме изпаднали в друга, далеч по-опасна крайност – да създаваме концлагери и да унищожаваме непълноценните, според нашата субективна преценка, раси. Такъв подтекст се съдържа в идеологията на фашизма. Изходът е в *разумното съчетаване* на положителните страни на тези два противоположни възгледа. Върху формирането на човешкото съзнание оказват влияние както външната среда, така и природните заложи. Но в никакъв случай култивирането на човешката раса *не трябва* да става чрез физическо изстребление, или чрез други антихуманни методи; подобна идея въобще не трябва да се носи във въздуха!

Вътрешната недостатъчност на идеята за определящата роля на околната среда при възпитанието на индивида блесва ярко при следния кратък анализ. Да предположим, че единствено средата определя личността. Т.е. ако се създадат подходящи условия за свободно и всестранно развитие, хората ще израстат като нравствено извисени личности и ще развият в оптимална степен заложите си. На пръв поглед – логично. Но нали необходимата среда трябва да да бъде първо подготвена, и то от *същите* тези хора? (Тя просто няма от кой друг да бъде подготвена; извънземни още не са ни навестили.)

В книгите с комунистическа тематика не може да се намери нито ред, в който да се описва начин за преодоляването на този омагьосан кръг. Създава се впечатлението, че теоретиците на комунизма *изобщо не са стигали* до този проблем. Или ако са стигали, съзнателно са се абстрахирали от него, защото не са могли да го решат.

В биологично отношение човекът принадлежи към групата млекопитаещи, в която влизат редица животни, в това число и човекоподобните маймуни. Според Дарвиновата теория

съществува приемственост между *homo sapiens* и приматите, като човекът е успял благодарение на редица условия да се извиси над животинското и да се превърне в съзнателно същество. Тази трансформация на биологичното начало по своето същество е революция, нямаща равна на себе си.

Всичко това е чудесно, но продължителния живот в човешко общество навежда до сериозни размисли около биологическото съвършенство на човека. Впрочем самият факт, че (вероятно) сме произлезли от животните, би трябвало да ни накара да се усъним относно това съвършенство. Човекът е биологично същество. Което означава, че неговото съществуване до голяма степен е обусловено от фактори, решаващи за оцеляването и развитието на, да речем, животинските видове. Съществува приемственост между животинското и човешкото, която няма как да отречем. Едно животно, за да съществува, трябва да убие по-несъвършеното от него, да използва за храна друго животно, да отстрани от пътя си съперник в стремежа да си осигури самка за съвместно съжителство и т. н. Ако бяхме в ролята си *само на наблюдатели* на този естествен процес, сигурно щяхме да се възхитим на неговата простота и ефективност. Какво по-добро от това: по-силния да изяде по-слабия, по-приспособения да отстрани от пътя си по-трудно нагаждащия се? И да се установи като повсеместен принципът – само най-доброто има право на съществуване.

За съжаление тези необходими процеси, характерни както за животинското царство, така и за още по-низшите видове жива материя – растенията, а защо не и за света на неживата природа, се *превнасят* без видимо изменение и в света на човека. Това е трябвало да се разбере с цялата сериозност от теоретичите на комунизма; именно те прокламират с най-голяма убеденост твърдението, че всичко в този свят е взаимосвързано.

Най-важният недостатък на биологичната природа (ако се абстрахираме от предимствата, които тя ни носи), от гледна точка на възможността да бъде управлявана според законите на разума, е нейната *иррационалност*. Съществуващата дълбока приемственост между природата на човека и животното обуславя *фактичката зависимост на духовната свобода от физиологичните нужди на организма*. (Комунистите обаче,

въпреки че защитават ревностно материалното начало, нарочно пропускат тази “подробност” – духът щял да се освободи от робската зависимост на плътта, което е все едно навлизане в територията на омразния им идеализъм. Защо се появява Религията? Ами за да *отчете* този нов в развитието на живата материя проблем!) Но ако при животното съществува пълна съобразеност на неговия живот с условията, които природата му предлага, при човека е вече налице само *тънка* нишка, която е на път да се скъса. Човекът създава собствена жизнена среда. Тя се нарича Култура. Чрез нея той намира себе си, своето духовно “аз”. В тази, нека я наречем *изкуствена*, съзнателно създавана реалност, човек търси своята крайна цел. Но неговата биология е родственик, “близнак” на животинската. Няма как при тази очевидна *диспропорция* между духовния стремеж към висините на съвършенството и телесното тежнение надолу – към земното, да искаме оптимално обществено развитие. Разумното човешко начало не е в състояние да си обясни феномена, наречен човекоубийство. Обаче назряват конфликти, които съвсем естествено прерастват във войни с последващо изстребление на цели народи. Един разумен човек никога не би посегнал на ближния си (ако разбира се последният също е разумен). Обяснението, според нас, е в *биологичната природа на човека*.

Проблематично е при ограничаващите биологични рамки създаването на съвършено обществено устройство. Как да убедим несъвършения в ефективността на съвършенството? Как да убедим богатия, който всеки ден преминава покрай уличния казан за смет и вижда как в тази мръсотия се ровят хора, имащи (по закон) същите права като него, че неговото богатство е натрупано в резултат от труда на именно тези хора? Няма ли да се съпротивлява той, каквито и разумни доводи да му предложим, каквито и възхитителни идеи за съвършени общества да му внушаваме?

§ 5. НЕРЕШЕНИТЕ ПРОБЛЕМИ ОКОЛО ВЪТРЕШНАТА ЗАДРЪЖКА

В комунистическото общество всички негови членове ще притежават минимум нравствени и волеви качества. Те трябва да

направят излишни и дори вредни интервенции от обективен характер – чрез правото например. Всеки член на новото общество ще притежава такива волеви задръжки, които ще заменят изцяло възпиращата роля на правните норми. Но в такъв случай, като имаме предвид днешната човешка природа, трябва да си зададем въпроса как да променим собствената си биология според изискванията на комунистическия морал, щото всички спорни проблеми в междуличностните ни отношения да се решават на етично и изобщо психологично ниво, без да се налага използването на държавен империум?

Бедата е там, че единствено с мерки, предприети от втората сигнална система, не може да се въздейства върху биологичната същност на човек. Това е все едно чрез ползването на софтуерни интервенции да отстраняваме хардуерните повреди на компютър. Човешката биология се е развивала в продължение на милиони години, като е взаимодействала основните си особености от животинския свят. За да живее и просъществува един животински вид, той трябва по принуда да изтребва други, служещи му за храна. Не е възможно при такова “крвожадно” наследство да се иска от човека да промени коренно своята психика и да започне да мисли според критериите на комунизма. Комунистическите идеолози не дават отговор на въпроса как да бъде променена биологическата същност на човека, за да не се получават нежелани липси на вътрешни задръжки.

Единственият предполагам изход – да се действа по посока на биологични промени в човешкия организъм, е *недопустим* от хуманна гледна точка. (Впрочем вж. ЗА ВЪЗМОЖНОСТТА ОТ ПРОМЯНА НА ЧОВЕШКАТА БИОЛОГИЯ) Остава да се чака деня, когато в резултат от продължителните *еволюционни* процеси ДНК-молекулата ще се промени и така хората ще се избавят от недостатъците си. (Но пък не се знае дали дотогава човечеството няма да се самоизтребви, а и кой ще чака милиони години!) Така че въпросът за бъдещето на homo sapiens остава открит.

§ 1. НАСИЛИЕТО – ПЪРВОНАЧАЛНОТО ЗАВЗЕМАНЕ НА ВЛАСТТА И ПОСЛЕДВАЛИЯ ТОТАЛИТАРИЗЪМ

Най-често експлоатираната тема от идеолозите на комунизма е темата за *изключителната* хуманност на комунистическото общество. Ще се преодолеят антагонистичните отношения в обществото. Хората няма да се противопоставят един на друг, ще се спре всяко проливане на кръв, а войните ще останат гнил исторически спомен.

Подобни твърдения не могат да не накарат всеки нормален човек да се обърне с лице към комунистическата идея. Обаче какво се случи на практика?

Комунизмът възстава срещу всяка проява на насилие. Но защо той идва на този свят с *насилие*? Историческите спомени са пресни – Великата социалистическа революция (наречена така по подобие може би на Великата френска буржоазна революция) успява да се наложи благодарение на масовите военни действия на революционните сили. Буржоазията била виновна, понеже не била съгласна доброволно да даде властта (!)

Как да бъдем убедени в миролюбивите цели, които си поставят комунистите, след като в продължение на целия период на социалистическото преустройство се говореше само за революции и войни – кога студени, кога горещи? Един действително *хуманен* строй, за който се предполага, че ще бъде достатъчно съвършен в сравнение с предшестващите го, *би трябвало* да намери начин да постигне идеологическите си цели по разумен, научно обоснован, хуманен път, а не чрез сила. Насилието при всички случаи поражда насилие и стремеж към *връщане* на старите позиции. Тази простичка истина би трябвало да се знае от комунистите. Ако искаме да променяме съществуващите положения към по-добри, не трябва да позволяваме на регресните сили да доказват своята ответна мощ. Трябва да се постъпва както опитния футболист – преди да заиграе с топката, той първо я укротява. За съжаление подобна фина игра се постига след продължителни и трудни тренировки.

Едно хуманно общество трябва да изключи насилието

като средство за решаване на проблеми. Това условие трябва да е налице не само поради изискването за хуманност, което се предполага, щом обществото е поело ангажимента да нарича себе си хуманно. Общественият строй, основан на научна теория, трябва да е рационално построен, което ще рече всички въпроси около организацията му да се решават посредством силата на убеждението, а не убеждението да идва чрез силата. Със силови методи действа само слабия, който се опасява, че неговите “разумни” доводи са необосновани. Ако комунистическата идея беше светла не само като най-обща представа, а даваше и отговор на всички конкретни въпроси, които социалната практика така или иначе щеше да наложи, тогава едва ли нейната реализация щеше да стане по насилствен път. И този единствено факт сам по себе си е достатъчен, за да стане ясно, че комунизмът във вида, в който беше представен на “широката публика”, е порочен в същността си. Той не можа да убеди *всички*, че е строят, от който те се нуждаят.

Комунистическата теория и практика обаче ни най-малко не допускаха компромис в стремежа си на всяка цена да се наложат на политическата сцена. Смяташе се, че идеята за мирно преминаване от един строй в друг е израз на слабост, демонстрира примиренческо отношение. Водеше се “героична борба”, за да бъдат убедени противниците на този начин на мислене. Буржоазията трябва да бъде свалена от властта, и тъй като тя естествено няма да се съгласи доброволно, ще трябва да се използва сила. За съжаление обаче буржоазията се оказа не неканена гостенка от Марс или от друга някоя (по възможност по-далечна) планета, която да ритнем отзад и да изпратим по живо по здраво, тя, о, за голям ужас, се оказа *неделима част* от същото това общество, и нямаше как да бъде затрита физически. Буржоата също са хора. За това трябва да бъде убедена (и успокоена) с разумни доводи. Вие ме удряте с юмрук по лицето, вземате ми имотите и ме убеждавате, че това е справедливо. Аз размислям и се съгласявам; благодаря ви по християнски, че сте ми отворили очите. Колко бил хубав новият строй! Ето заповядайте, вземете имотите, които съм трупал цял живот (съзнателно крадейки от другите). И ги раздайте на нуждаещите се (от които съм ги взел насила). От сега нататък ще бъда заклет

привърженик на вашата идея! Най-малкото не звучи правдоподобно.

§ 2. ДЪРЖАВАТА

“Държавата е политическа организация на икономически господстващата класа, орган за политическото господство на една класа над другите.” И още: “Главната функция на държавата като орган на господстващата класа е защитата на експлоататорския строй.”

“ ...Държавата не е съществувала вечно. Имало е време (епохата на първобитното комунистическо общество), когато обществото е минавало и без нея. С появата на общественото разделение на труда и с развитието на производителните сили единното безкласово общество се е разпаднало на класи, враждебно настроени една към друга. При тези условия възниква историческата необходимост от създаване на държавата – особен орган за подтискане и осигуряване господството на експлоататорите над експлоатираните. Възникването на държавата с нейните нови, непознати на рода, функции изисквало създаването на специални въоръжени органи за насилие, като полиция и войска, различни учреждения за принуда, като съдилища, затвори и др... ”

Чудесно! Кратко и ясно е казано. Защо обаче трябваше да минат хилядолетия, преди тази простичка истина да се осъзнае от пролетариите? Защо още в зората на държавното строителство не се е появил гений, който със силен глас да изреве: да катурнем държавата, тя е лошо нещо?

Напротив. Платон (идеалистът) написва “За държавата”. Хегел (идеалистът) обявява държавата за висша проява на саморазвиващия се дух. Едва ли го е направил само да се хареса на някого. Аристотел (материалистът) пък е бил учител на Александър Македонски – най-големият завоевател на държави в древността.

Що е държава?

Определения – много, но повечето орбитирано около следното: Държавата е устойчива политическа организация на

голяма група хора, притежаващи власт върху определена територия.

Според комунистическата теория *държава* в едно високоразвито общество не трябва да съществува (сравни с днешните усилия да се изгради Европейски съюз). Гражданите би трябвало да бъдат организирани в някакви наддържавни организации, обаче така и не става ясно какви ще са тези организации. Говореше се за *комунистически асоциации*, но какво точно трябваше да представляват те, вероятно самите автори на идеята не знаеха. Ако поразсъждаваме върху този, явно произволно съчинен термин, няма как да не стигнем отново до определението за държавата. Каквато и асоциация, доброволно сдружение или организация да се създаде, тя ще има характера на държавна структура. Винаги ще съществуват големи групи от хора, които по обективни причини ще се обединяват, винаги ще има територия, върху които те ще живеят, винаги ще има опити да се установи *власт* върху тази територия.

Винаги ще има борба за власт. Стремещт към властта е *естествен* човешки стремеж. Каквито и политически формирания да съставляват обществената структура на бъдещето, те трябва да бъдат управлявани. Начело на всяко управление по необходимост ще стоят едни или други *хора* и естествено с тяхното приливицировано положение останалите да не са съгласни. Едните ще имат власт, другите ще се стремят към властта. Едните ще бъдат експлоататори, другите – експлоатирани. Ето ви повод, да речем, за “класова борба”.

Комунистите обаче се изхитряват. Те не решават проблема, само въвеждат нищо незначещия термин “демократична диктатура”. Власт на мнозинството над малцинството. Как обаче да бъде осъществена подобна терминологична безмислица на практика? Означава ли тя, че мнозинството (работниците и селяните) ще властват, т.е. управляват, а малцинството – бившите експлоататори, ще работят за задоволяване на нуждите им? Естествено, че не.

За управлението на една система се изисква наличие на специално звено с управленчески функции. Тъй като мнозинството не може едновременно да упражнява властта си,

то я делегира (на теория, поред закона) на своите най-добри избранници. Така би трябвало да се постигне максимална ефективност в управлението на системата.

На теория държави не трябваше да има, на практика държавата стана решаващ фактор в управлението на обществото! Държава – партия, народ! И се стига до администриране, изродило се в невиджана бюрокрация.

Повсеместната етатизация на собствеността направи от държавата-юридическо лице монополист с могъществото на монарх. Партията каза: “Държавата, това съм аз!” И започна закономерен процес... Образува се комитет от “дванадесет апостоли”, които трябваше да са луди, за да не се възползват от облагите на властта, паднала им като манна небесна. Отмиране на държавата ли? Че защо е необходимо? Който е по-голям партиец, той получава по-голямата лъжица. Собствеността е на всички, но малцина се възползват от нея. (В правото има термин: “гола собственост”.)

§ 3. ПРАВОТО

След като с лека ръка слагат кръст на държавата като явление, което е ненужно за общественото развитие и на което е съдено да отмре, комунистическите идеолози решават да погребат и правото.* Нали според *Келзен* държава и право са *едно и също нещо!*

* С течение на времето се появявали множество държави. Всяка от тях притежавала правна система, с помощта на която организираща единството си. В подкрепа на теориите, считащи правото и държавата за тъждествени понятия, ще приведем примера с историята на Римската империя.

На всеки юрист е известно, че римското право е образец за право въобще. Една огромна, дори за съвременните мащаби държавна структура, е обхващала територията на почти целия цивилизован свят в продължение на стотици години!

Принципите, заложили в римското право с незначителни изменения продължават да живеят и днес. Без да претендираме за математическа прецизност, можем да кажем, че приблизително 80-90% от прилаганото днес право представлява *рецитирана* практика на римските юристи. Какъв е изводът?

Силната и здрава държава създава мощна и стабилна правна система. Т.

е. Римската империя ни дава добър пример за случай, когато държавата се явява създателка на право, станало образец за поведение от милиарди *правни субекти* векове напред. Така разтълкуван, този пример ни помага да заключим, че държавата по принцип е гаранция за добър правен ред.

Но нека изпреварим за момент хода на разсъжденията, за да станем по-ясни с извода си – да дадем друг пример, този път от най-новата история на цивилизацията – фашистката държава. Историците ще кажат тежката си дума, но факт е, че фашистката държава участва като отрицателен герой в най-страшните в историята на човечеството събития. Натъкваме се на ярък пример за това как правото бива подчинявано на целите, които държавата си поставя.

Тъй като винаги съществува опасността държавата в лицето на отделна група от хора или дори отделни личности да използва правото за задоволяване на свои частни интереси, а не на интересите на обществото като цяло, би било редно да отграничим от абсолютното отъждествяване на държавата с правото. В противен случай бихме стигнали до положението да признаем за меродавно твърдението на Людовик XIV: “Държавата, това съм аз.” Така че правото, според нас, би следвало да се разбира като по-широко понятие от понятието “държава”. Държавата в конкретното си проявление е относително преходно явление, обаче правото при всички случаи трябва да съществува, за да регулира отношенията между хората.

Могат да се приведат и няколко други довода в подкрепа на горния извод. Както вече споменахме, правото като явление се е зародило по-рано от държавата. Въпреки че правните норми не са били писани, те са действали, макар и под формата на обичайно право. Когато двама души общуват помежду си, между тях непременно възникват правоотношения, налице е *правосъзнание*. Не е нужно присъствието на държава като регулиращ и санкциониращ орган, които да одобри постъпките и действията да двете лица. Не случайно в древността е съществувала институцията на “талиона”. Тя е типичен, макар и не много цивилизован израз на уреждане на правни отношения, когато правото поради някакви причини не съществува като официална институция.

И третия довод, може би най-сериозния, даден вече като хипотеза. Да предположим, че в неопределено бъдеще държавата, която сама по себе си се явява форма на обществена организация, по силата на обществено икономически и политически условия отпадне или бъде заменена от друга организационна форма. Ще означава ли това, че заедно с държавата трябва да отмре и правото? Или може да се възрази, че държавата ще просъществува вечно, поне дотогава, докато е жив човешкия род. Как обаче да се солидаризираме с подобно възражение, след като сме свидетели на съвсем пресен исторически пример: социалистическото общество.

С тази идея се целеше се създаде съвършено общество. Общество, в което държавата като институция да липсва. Следва да се запитаме: ако все пак някога съвършено (засага утолично) общество бъде създадено, независимо от наименованието му, как ще се управлява то? Достатъчни ли ще бъдат моралните и други известни ни сега неправни норми, чрез които индивидите ще уреждат отношенията помежду си, без намесата на държавни органи?

Например би могло да се предположи, че в едно високоразвито общество моралните и другите субективни норми ще оказват толкова силно въздействие, че нормите на правото вероятно ще се окажат излишни. По наше мнение, дори да бъде създадено такова “бездържавно” общество, правото ще остане да регулира отношенията вътре в него, ако и да претърпи някои изменения. Обективни регулационни норми ще бъдат нужни по всяко време, дори и в най-добрият случай те да не съдържат крайни задължителни постановки, както да речем днес, на наказателното и административното право.

Междупрочем наченки на недържавни образувания могат да се дадат като пример и днес. Имаме впредвид хипотетичната обществена организация на бъдещите космически заселници. Разселването на човечеството в космоса е само въпрос на време, така че можем да очакваме ако не през следващия век, то по-нататък създаването на човешко общество в космоса. Отношенията между отделните субекти в него със сигурност ще се регулират от правна (писана) система, независимо дали ще бъде създадена или не, държава. (Бел. а.)

Според комунистите правото е вредно явление, което служи за защита на интересите на господстващата класа. Щом държавата престане да съществува, правото ще загуби опората си. Обществените отношения ще се регулират единствено от иначе широко приложимата система на морала.

Уви. Новите, а и съвсем не нови изследвания показват, че моралът е проблематичен като регулираща система (което се знаеше и от комунистите, но въпреки това се силеха да го наложат като единствена регулираща обществена система). Онова, което е морално за едни, не е морално за други. Именно субективистичната окраска на морала е *причина* за появяването на правото. Най-характерните морални норми получават в правото държавна санкция. И така се преодолява безсилието на иначе добре изглеждащите божии заповеди: “не кради”, “не лъжи”, не прелюбодействай”. Ако откраднеш, ще бъдеш съден и наказан. Комунистите обаче като отричат Религията, отричат и тези най-значими и всеобщи морални норми.

Правото е “институционализиран морал”. Неговото появяване в обществения живот не е случайност. Успешното му прилагане в областта на обществените отношения говори за, нека го наречем, “напреднал рационализъм” в областта на етиката. Моралът сам по себе си има ефективни средства за въздействие. Но той е явление стихийно, интуитивно, непосредствено възприемано. Правото “облича” в понятия

моралните норми, прави ги познаваеми, екстрактира действително ценните етични категории – тези, които времето е доказало, че най-малко се поддават на промени. В правото моралът намира своя завършен от логическа гледна точка израз. Така че надеждите за отмиране на правото са необосновани. Това би означавало да отречем и морала. Но нали моралът трябваше да остане като единствен регулираща система в комунистическото общество?

§ 4. МОРАЛЪТ

В бъдещото комунистическо общество моралът ще остане като единствена регулираща система. Хората ще бъдат толкова съзнателни, че нито държавата, нито правото ще бъдат вече нужни. Субективните регулиращи механизми ще са достатъчни за обективното организиране на обществото.

“Моралът представлява съвкупност от възгледи, идеали и чувства за добро и зло, справедливо и несправедливо, честно и нечестно, дълг, съвест и т.н.”

Чудесно. Кое обаче е добро и зло, справедливо и несправедливо, честно и нечестно? Не навлизаме ли в най-дълбоките и неизбродими дебри на философията? Защото практически способности и методи за определянето им няма. (Нали затова се принуждаваме да въведем правото като надстроечна, обективна по духовната си природа, система.) Онова, което е добро и справедливо за едни, е лошо и несправедливо за други. Например за да бъдеш богат материално, а следователно и развит всестранно, трябва това твое богатство да дойде *отнякъде*. Откъде ще дойде то, ако не си го вземеш... от другите!

Дял II БЛАГАТА

Глава I

§ 1. ДВАТА ОСНОВНИ ВЪПРОСА НА ВСЯКО ОБЩЕСТВО: СЪЗДАВАНЕТО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА БЛАГАТА

Една от основните идеи на комунизма визира следното положение: благата трябва да принадлежат на тези, които ги създават – работниците и селяните.

Историята обаче се оказа категорична – точно това не се случи! Тези който работят и създават обществените блага, не са техните основни потребители. Най-добре си живеят онези, които през живота си не са помирисвали сърп или чук. На какво се дължи този парадокс?

Основните два въпроса, които стоят за решаване пред всяко общество са *създаването* и *разпределението* на благата (комунистическата теория се използват близките по смисъл, но далеч по-неудачните като термини – производителни сили и производствени отношения). За да бъдат решени успешно те, отговорите им трябва да са дадени в кумулация. Ако няма достатъчно блага, които да удовлетворят в необходимата степен нуждите на обществото, справедлива обществена организация не може да има. И при наличието на достатъчно блага, ако те не са разпределени справедливо, пак ще се стигне до несъвършенство в неговата организация.

По първия въпрос – за наличието на достатъчно блага може да се спори много, но е ясно, че най-голяма трудност от теоретично гледище представлява критерият за определяне на необходимата им *достатъчност*. Смяташе се, че при комунизма “благата ще потекат като пълноводен поток”. Една такава фраза обаче за нищо не говори, освен може би за крайна наивност. Е, впоследствие се появява и развитието на теорията – благата трябва да бъдат осигурени в един необходим за задоволяване на конкретните потребности *минимум* (неприятно връщане към казармения комунизъм, точно заради който утопичните теории

бяха критикувани). Налага се мнението, че необходима достатъчност ще е налице, когато всеки член на обществото разполага с такъв минимум от блага, които да задоволят потребностите му от прехрана и нормален, без излишен лукс живот – жилище, дрехи, предмети за бита.

От гледна точка на възможността да се произвеждат така посочените блага може да се каже, че подобна задача днес не би трябвало да представлява проблем. Ако се направи прецизен анализ на производствените възможности на световната икономика, може да се твърди, че човечеството е в състояние да осигури самоизхранването си. Практиката обаче опровергава подобно твърдение. Във века на космическите технологии милиони хора умират от глад, а милиарди живеят на границата на бедността. Значи проблемът се крие по-скоро във втората предпоставка – преразпределението на благата.

Тук обаче се натъкваме на още по-големи трудности. Едва ли онзи, който притежава повече блага от другите, ще съгласи доброволно да се раздели с тях. Цялата човешка история недвусмислено потвърждава несъстоятелността на тази идея. В противен случай на Земята нямаше да има място за пребогати царе и крале, шейхове и султани, бизнесмени и мафиоти. Всички *противопоставяния* в обществото – като се започне с обикновения съседски спор и се свърши със световните войни, са отзвук от трудността при разрешаването на този проблем. Опитите по насилствен път да се постигне справедливо разпределение на обществените блага винаги са се проваляли. Интерес от справедливо разпределение на благата имат най-вече бедните. Богатите едва ли биха приели с отворени обятия подобна идея.

Начинът на производство на благата рефлектира върху разделението на труда. А разделението на труда от своя страна е причина за социалното разслоение. Тази схема отразява причинната връзка между *създаването на благата* и *обективния* фактор, действащ върху обществената организация.

Що се отнася до другия важен елемент – *разпределението на благата*, тук се навлиза в неизбродими философски дебери, съставени от множество въпроси от рода на: моралът само духовно явление ли е или има своя биофизична

основа (вж. МОРАЛЪТ)? Заложена ли е априори идеята за справедливостта, или мозъкът е *tabula rasa*, която едва в обкръжението на социалната среда започва да си изработва принципи на отношение?

Развитието на производителните сили е определящ фактор за всеки общественно-политически строй. Как се произвеждат богатата и кой ги произвежда – робите, крепостните селяни, работниците, роботите? *Два са критериите, според които може да се установи дали обществото е достигнало необходимата зрялост, при наличието на която то би могло да живее според принципите на оптималната обществена организация. Тези принципи са доброволност на труда и творческо начало.* Социализмът се видя принуден да отстъпи от позициите си и да наложи *общозадължителен нетворчески* труд, защото по-голямата част от дейностите по създаването на богатата са нетворчески, а никой не иска (естествена реакция на духовната природа) да прави нещо, което не му е по душа. Изнурителният труд в минните кариери, построяването на пътищата, сградите, язовирите, работата в заводите и фабриките, селското стопанство – изобщо изграждането на материално-техническата база на комунизма изискваше от бъдещите всеотдайно развити личности отново да си “поиграят” на роби и експлоататори. Само че тези роли не бяха доброволно избирани. Експлоататори (управляващи) станаха тарикатите, а роби (управлявани) – наивниците (вж. ДВЕТЕ КЛАСИ – БУРЖОАЗИЯ И ПРОЛЕТАРИАТ? НЕ. НАИВНИЦИ И ТАРИКАТИ).

Тази общозадължителност на труда доведе до много бедности. Насила хубост не става (и не стана). Социалистическият труженник, принуденият да работи, няма интерес да произвежда качествена продукция. Социализмът едва смогваше да догонва капиталистическите държави по отношение на конкурентноспособността на стоките си. Но рядко успяваше. Стигаше се дотам “готови” вече стоки да бъдат изнасяни в чужбина (пробив на световния пазар), но там се разглобяват, за да бъдат използвани за *суровина!*

Печална истина е, че животът днес не може да предложи на всички да се занимават единствено с такъв вид труд, какъвто

на тях им се иска. (Можем ли да си представим, че един ден всички ще се занимават с творчество? Това би означавало на Земята да има примерно 1 милиард писатели, 1 милиард художници, 1 милиард композитори, 1 милиард учени, 1 милиард инженери и т.н.) Кой би желал днес да се труди в опасните за здравето и живота рудодобивни комплекси? Кой би желал да чисти, мете и мие улиците, да изхвърля боклука, да работи на смени в заводите и на полето, да върши рутинна канцеларска работа, изобщо огромния куп от нетворчески дейности, които по своята природа ни най-малко не отговарят на девиза: "Трудът краси човека"?

Теоретиците на комунизма добре долавят истината, че не трудът изобщо, не всеки труд е полезен. Трудът е направил човека, но човекът се променя. Следователно и трудът трябва да се промени, за да се нагоди към порасналите възможности на личността. Трудът на работника е достоен за уважение. Но новата техника доказва, че той може да бъде извършван и от далеч по-несвършените машини. Следователно този, който днес работи зад струга, е принуден да жертва своя творчески потенциал, за да произвежда еднообразни детайли. Това е своеобразно престъпление срещу човека, срещу духовната му същност. За съжаление *ниското технологично равнище* на съвременността не позволява да се автоматизират всички нетворчески дейности. Все още е немислимо така да се организира цялата процедура по създаването на благата, че те да се произвеждат от неотдавна появилите се работи. Смяташе се, че интелигентните умни машини ще освободят човека от нетворческите и опасни за здравето му дейности. Роботите щели да навлязат дори и в дома. Всеки ще има робот-домашна прислужница, който ще се грижи за цялата домакинска работа – пране, чистене, готвене, обучение на децата и т.н. И че освободеното време човек спокойно може да отдели за приятни творчески занимания.

Уви, това не става. Техниката все още е несвършена и в близко бъдеще не се вижда промяна на това положение. Дори и да се продаваха работи-домашни прислужници, кой би могъл да си позволи да притежава такива, вероятно ужасно скъпо струващи вещи! Милиони хора на земята умират от глад,

милиарди са принудени да се трудят по най-примитивния начин, за да оцеляват, а друга една огромна част просто не могат да си намерят каквато и да е работа, още по-малко творческа.

Науката и техниката не се развиват с такива темпове, с каквито ни се иска. Подозираме, че дори да минат още хиляда години и човекът да стъпи на планетите от Слънчевата система, дори на планети от други звездни системи, пак ще има дейности, които ще се извършват ръчно, а някои хора ще умират от глад!

§ 2. ИЗОБИЛИЕТО ОТ БЛАГА – ИНФАНТИЛНА МЕЧТА

Една от най-често експлоатираните теми в теорията на комунизма бе за изобилието от блага, което щяло да съпътства комунистическото ежедневие. Благата щели да заваят като снежинки от небето и нагрупат дебел слой златен сняг. В реките щял да потече боров мед, а моретата – пълни с лимонада (или бира – на всеки според собствените му предпочитания). В днешната социално-икономическа ситуация, когато всеки се бори за късчето хляб, изпъква несъстоятелността на тази идея. В крайно идеализирания си и деидеологизиран вид тя комай се родее с *представата* за Рая (виж ти парадокс!)

Проблемът за благата е гордиевият възел за всяко общество. Не може да се дефинира такова тяхно изобилие, при което всички да почувстват задоволеност откъм блага. Човешкото “око” е ненаситно (това междупрочем е *хубаво*, а не лошо, какъвто подтекст прозира между редовете на известната ни приказка.) Как обаче да си представим, че всеки от шестте милиарда жители че ще се вози на ферари, ще притежава вилдворец, ще язди расов кон, ще се облича с модели на Кристиан Диор и ще говори за бизнес, седнал на люлеещ се шезлонг на палубата на собствената си яхта? Който може да твърди подобно нещо, има или гениално, или болно въображение. Кой би могъл да организира обществените отношения така, че от масовата бедност, продължаваща вече *цяла история*, човечеството да успее за кратко време да постигне необходимото изобилие от блага?

Обикновено се възразява, че не е нужно всеки да се вози на скъпа и луксозна кола, за да се чувства задоволен откъм

средство за придвижване. Комунистът, видите ли, щял да бъде толкова съзнателен, че винаги ще успява да прецени кога му е нужна една вещ, и кога не. (“За да се премине към комунистическия принцип на разпределение, е необходима изключително висока съзнателност на хората както при отдаване на своя труд за обществото, така и по въпросите на потреблението.”) Обаче не е нужно да сме учени, за да познаваме в достатъчна степен човешката природа. Как ще се постигне изискуемата *изключително висока съзнателност* на всеки? Това комунистите не казват (вж. МОРАЛЪТ). Човешката природа не се е променила, откак свят светува. Срещат се всякакви “другари” – лицемери, егоисти, мошеници. Фактът, че един ще се возят в луксозни автомобили, а други – не, моментално ще върне проблема за благата на изходната позиция. Защото няма сила, била тя на вътрешното убеждение или друга някаква, която да внуши на хората, че едни могат да карат спортни автомобили, а други да се задоволят с чифт спортни обувки. (Да оставим настрана чисто техническия проблем – ще се нагърбят ли от “Ферари” с непосилната задача да произведат милиони, червени на цвят коли – по една за всеки свой фен-комунист?)

Смеем да твърдим, че ако не се намери някаква *действително* справедлива схема на разпределение на благата, разделението между бедни и богати ще продължи да съществува, докато съществува човешката раса. В едно (вероятно далечно бъдеще) някои може да се возят дори на собствени космолети и да притежават вили на други планети. Но най-бедните вероятно ще продължат да се борят за физическото си оцеляване. Изглежда страшно като перспектива, но ако се поучим от историческия си опит, няма как да не прогнозираме подобно развитие.

§ 3. “ОТ ВСЕКИГО СПОРЕД СПОСОБНОСТИТЕ, НА ВСЕКИГО СПОРЕД ПОТРЕБНОСТИТЕ” – ПОРЕДНАТА ЗАБЛУДА

Няма и не може да се търси разумно основание в подобен призив. В самата си основа той е порочен. *Всеки* може

да заяви, че неговите потребности са по-големи от способностите му. И ще е в пълното си право да иска повече, отколкото той самият дава. Но ето фактология:

“Развитието на производителните сили и производствените отношения в зрялото социалистическо общество подготвя почвата за преход към принципа на “от всекиго според способностите, на всекиго според потребностите”. От социалистическия начин на разпределение на материалните блага между хората (“на всекиго според труда”) се преминава към комунистическия принцип, като предметите за лично потребление се разпределят между членовете на обществото в зависимост от техните потребности.”

Да предположим невъзможното – че гражданите са високо съзнателни, искат да живеят по комунистически и са готови да поделят благините си според посочения по-горе девиз. Тук обаче възниква неочакван проблем. Откъде бих могъл да зная *какви са точно* потребностите ми? Може да притежавам гениални способности, за развитието на които ще са необходими множество предпоставки. Например бих могъл да предположа (като изхождам от субективни съображения), че съм изключително талантлив режисьор, призванието на който е да прави филми. Но да се окаже, че бюджетът на един мой филм далеч надхвърля възможностите, които филмовите студия притежават. Мога ли аз, преодолявайки всички трудности по доказването на способностите си като гениален режисьор, да настоявам необходимите средства и материали да ми бъдат предоставени на разположение? Как да пледирам за целесъобразността в разходването на примерно 100 милиона долара (ако се изходи според сегашните цени на суперпродукциите) за филм, качествата на който може да се окажат проблематични въпреки вътрешното ми убеждение? Ами ако освен мен се появят още хиляда режисьора с претенции за гениалност? На всеки от тях ли трябва да се отпуснат по 100 милиона долара? Съвсем ясно е, че подобно разточителство няма да е по силите и на най-богатото общество.

Горният пример е достатъчен, за да проличи несъстоятелността на девиза: “От всекиго според способностите, на всекиму според потребностите”. Той може да

служи само като най-общо пожелание, коледна честитка, която обаче не би трябвало да се разбира буквално, за да не стават недоразумения.

§ 4. РАЗДЕЛЕНИЕТО НА ТРУДА

Наложено от обективните условия на живот разделение на труда оказва крайно негативно влияние върху класовата, както предпочитат да я наричат комунистите, структура на обществото. Сам човек не е в състояние така да организира своите умствени и физически сили, че да успее да създаде всички блага, от които зависи оцеляването и развитието му. Човешките възможности са ограничени. Разделението на труда се налага по *обективни причини*. А на природните закони не може да се въздейства чрез силата на волята. Единственото, което можем да направим, е да се съобразим с тях.

Един предприемач произвежда блага. Той ги произвежда, като преработва природни суровини. Продава ги. Получената си заплата той влага в банка. И тази банка се управлява от други предприемачи. Те обаче предпочитат да не парадират с истината, че парите в техния трезор всъщност не са техни, и че най-малко от всички други имат правото да се възползват от облагите на концентрираното в техните ръце обществено богатство. Каква е вината на работника за това, че по силата на обективната невъзможност да упражнява, освен своята професия, още и банкова дейност, на практика е лишен от възможността да използва хитрините в банковото дело и така да увеличи своя капитал? Не е тайна, че банките са законосъобразна, лицеприятна (и лицемерна) форма на преразпределение на чужди блага най-вече в собствен интерес. (Иначе щеше да има глад за банкери – нещо, което не се забелязва дори и при отчайващо дълга разходка из пазара на труда.)

Разбира се, не отричаме действителната ценност на финансовите институции, банки трябва да съществуват. Но тяхното присъствие в икономическия живот е нагледен пример за наложено от обективните обстоятелства разделение на трудовите функции вътре в обществото, в резултат от което деление голяма част от хората биват несправедливо ощетявани.

И едно друго, на пръв поглед – странично съображение. Необходимостта едни да въртят чука, а други – да се излежават по бикини на шезлонги, не е човешка приумица. Да предположим, че в един щастлив ден всички станат равни. Няма да има безкрайно богати и безкрайно бедни. Добре. Как тогава обаче ще знаем кой живот е хубав и кой – лош? Днес телевизионният екран буквално ни залива с многосерийни “сапунени опери”, който се надпреварват да показват прелестите на живота по върховете. Че това е действително най-доброто, което *обективните условия* като разкош могат да предложат, няма съмнение. Как бихме си изградили представа за този възможно най-добър начин на живот, ако не съществуваша хора, които да го живеят и по този начин да доказват на другите, че си заслужава да се бориш за него! И да превърнат този начин на живот в своя цел (ето ви я идеята за комунизма). Пак опираме до разделението на труда, или по-точно – разпределението на функциите вътре в самото общество. Но това разпределение е наложено отвън – от Природата. Не е нужно да подкрепяме изложението с примери от света на мравките и пчелите.

Глава II

§ 1. НЕГАТИВНОТО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ЧАСТНАТА СОБСТВЕНОСТ – НЕОБЯСНИМ ПАРАДОКС

Най-щекотливият в политическите доктрини и в социалната практика въпрос е въпросът за *собствеността* като следствие от въпроса за създаването и разпределението на благата. Комунизмът се опитваше да го реши, като проповядваше идеята за ликвидирането на *частната собственост*. Най-голямото зло, от което тръгват всички беди, видите ли, е частната собственост. Някога в дълбоката древност хората са си живели в мир и разбирателство, буквално като братя (как да не им завидим). Всичко било общо – колибите, земеделските сечива, уловеният дивеч и т.н. Не щеш ли, на неизвестен зъл гений (как не са му записали името, та да го разпнем посмъртно) му хрумнала егоистичната мисъл, че може

да ограда парче земя и да обяви на всеослушание: *това е мое!* Край. Идилитата се катурва с главата надолу.

Затова, да не се получава така едни хора да имат много, а други – малко, логично е да обясним собствеността за обществена. Никой не ще може да се разпорежда с нея като пълновластен господар, всеки ще зачита правата на другите върху нея и ще се постигне справедливо имуществено равновесие. Политическият комунизъм утвърждава, че само обществената собственост може да изключи от обществения живот анархията в производството, конкуренцията на егоисти и индивидуалисти, кризите и безработицата, както да направи възможно и необходимо съзнателното и целенасочено развитие на обществото. (Не се уточнява обаче как ще се *възпрепятства* на появяването друг някой зъл гений, който да преоткрие “велосипеда”, сиреч частната собственост. А това е толкова близо до ума!) С господството на обществената собственост престават да действат стихийните и слепи закони на капитала в производството, а неговата цел от натрупване на печалби се измества към удовлетворяване потребностите на хората. Тази възхитителна с простотата си идея не отчита два изключително важни момента.

Първият може да бъде маркиран със следната поговорка: “Това, което принадлежи на всички, не принадлежи на никого.” И като следствие – не е нужно да се обяснява надълго и нашироко какво означава една вещь да няма стопанин. Настъпва незаинтересованост от нея. А след като се окаже, че вещта все пак има някакъв собственик – в лицето на държавата (понятие абстрактно, а вещта е нещо конкретно), и че този собственик не се грижи достатъчно за “собствената си” собственост (а практически това няма как да стане поради множеството опосредстващи управленчески звена), единственото разумно, макар и неморално, което може да се измисли, е предприемаческият похват “тиха ръка”.

Вещ без собственик може да бъде придобита от всеки, който пожелае това и извърши съответните действия, както при първичното придобиване на собственост. Практиката потвърди точно тази правна закономерност – обществената собственост бе подложена на масирана “приватизация” (най-вече от партийните

членове). Общественото имущество постепенно бе разграбено и се превърна в частни вили, луксозни автомобили и тлъсти банкови сметки. Но тази закономерност не е случайна и не може да бъде обяснена с, видите ли, недобросъвестността на някои “другари”, които са се възползвали от привилегиите, които високите постове в обществената йерархия са им предложили. Не. Причините са далеч по-дълбоки и са обусловени от редица обективни закономерности, които могат да бъдат обяснени единствено с помощта на философския анализ. За съжаление теоретиците на комунизма малко са се занимавали с истинска философия, независимо че техните последователи да се опитват да ни внушат обратното – видите ли, Маркс преодолял Хегел (!) Една теория ще предложим тук, и която в този смисъл ще се яви обяснение на *втората* причина за разпадналата се надежда по отношение на идеята за обществения характер на собствеността – биологичната природа на човека.

Собствеността по своята правнорелевантна същност е отношение към определено благо. Ако някой член на обществото има негативно отношение към идеята за придобиване на собствени блага, (поради опасността да бъде уличен в “собственическо отношение”), ще рискува да остане беден както в материално, така и в духовно отношение. Защото благата са тези, които правят от човека човек, те формират неговата култура. Ако съм настроен да мисля, че благата не ме интересуват и не полагам грижи да ги пазя и стопанисвам като *собствени*, самата природа ще се обърне срещу мен, като ме върне там, откъдето съм дошъл – при първобитието.

В “иррационалния” стремеж към придобиване на собствени (частни) блага няма нищо ирационално. Наличието на собственост е сигурен показател за умение за *стопанисване* на благата. Който притежава собственост, той по принуда трябва да се грижи за нея, за да я пази, подобрява и увеличава. Природата недвусмислено “втиква” в *homo sapiens* разбирането, че като най-съвършен природен вид, претендиращ за господство, той трябва да се научи да властва върху своите блага, като ги управлява разумно (нали властта над природата е най-съкровената човешка мечта, нали заради нея създаваме целия културен инструментариум! Природата се оставя да я

управляваме. А сега изведнъж пицим от уплаха – това било сериозна работа). Най-съвършеното (след Бог) разумно същество трябва да умее да ръководи, да въздейства градивно върху останалите по-несъвършени от него природни образувания, да им помага да достигнат определено съвършенство в организацията си. Природата е велик творец и е достатъчно съобразителна – собственост, която не е частна, а да речем обществена, е застрашена от разрушителното действие на ентропията.

Разбира се, долавяме смисъла, вложен в идеята за общонародна собственост и съответно за липсата на частна. Всеки би трябвало да се грижи за общественото като за свое (с грижата на добър стопанин) и дори по-добре. Тази идеализирана постановка обаче не отчита един съществен момент – развитието на общественото съзнание. Смело можем да заявим: на настоящия исторически етап е невъзможно да се говори за морал сред членовете на обществото, морал, който да възпре недобросъвестното посегателство срещу общонародната собственост. Хората не са толкова съвършени. Винаги ще се намери някой, който от стремеж към лична изгода или повлиян от негативното си отношение към друг индивид ще реши да присвои дадена вещ, ще провокира унищожаването или повреждането ѝ. Не можем да търсим в човешката природа само добронамереност. Хората принадлежат към един и същ биологичен вид и може би единствено в това се заключава общото между тях.

И друго. Отричайки частната собственост като причина за експлоатацията на човек от човека, комунистите пропуснаха да отбележат друга важна закономерност – *експлоатацията на човека от държавата*. Собствеността стана обществена, т.е. държавна. Съвсем естествено е онзи, който стои начело на държавата, да разглежда собствеността като законен нейн собственик и съответно – експлоататор.

§ 2. ПАЗАРЪТ КАТО РЕГУЛАТОР НА ЦЕННОСТИ

Тъй като днес е невъзможно да се направи предварителна преценка на нуждата от блага, т.е. не е възможно

да се подходи научно към проблема, остава да се приложи по-старата в исторически план, но вече изпитана схема – стихийните преразпределителни процеси.

“Стихийни” – силно казано. За нас те може би изглеждат стихийни, защото не можем да открием рационалното у тях. Всички знаем колко е трудно на метеоролозите да предскажат времето. Използват свръхмощни компютри, които по правило се оказват безпомощни. (Но това не означава, че атмосферните явления са непознаваеми, ирационални). Даденият пример може да се приложи и в областта на икономиката. Тук можем да използваме, без да се страхуваме, че ще ни обвинят в плагиатстване, поредната комунистическа идеология: “Икономиката – икономична, дело на всеки.” Оказа се, че тъкмо за комунизма тя не е подходяща. (И може би поради тази причина той падна.) Само пазарната икономика, саморегулираща се посредством същия механизъм – “икономиката – икономична, дело на *всеки*” (а не централизираната планова икономика), може да се справи с всяка пролука, пазарна ниша, необходимост или излишък. Пазарният механизъм е този, който в резултат от работата на множеството свои “агенти” – на практика цялото търгуващо само със себе си общество, успява да се самоорганизира икономически. Кабинетните учени, колкото и да са вещи в своята област, не могат така да изчислят всички обществени потребности, че да не се налага преизчисляването им от практиката. Как можем да предвидим потребностите си, след като те са най-динамичната и променлива величина, която вероятно съществува? Аз самият не съм в състояние да организирам нуждите си, как би могъл някой друг, стоящ по-горе от мен, да ги знае по-добре?

Тази закономерност *се разбира* в някои от страните на бившия социализъм и бе взета под внимание от ръководния им апарат. Даже се появи терминът “пазарен социализъм”. Който обаче се оказва толкова вътрешно противоречив, че не бе нужно неговите недостатъци да се търсят под лупа. “Социализъм” и “пазар” са антагонизми. Комунизъм означава липса на пазар. Социализмът като първа фаза на комунизма решително отрича пазара и производните му – стока, пари, капитал и т.н. Как да

съчетаем противоположностите?

Защо липсата на пазарна икономика се оказва препъни камък в комунистическата теория?

Целта бе да се изгради планово стопанство, в което да се заложат предварително основните обществени нужди, и които нужди да бъдат задоволявани поетапно, в определена последователност – възникна идеята за петилетките. Само че не бе отчетена една “несъщественa” подробност – *невъзможността* да се изчислят по количество и качество необходимите за задоволяване на потребностите блага. Природата толкова често поставя нови изисквания пред човешката същност, че на науката е много трудно, дори невъзможно да ги следи.

За определяне стойността на едно или друго благо пазарът е незаменим. Той определя цената. Търсенето определя предлагането. Една стока се предлага за продажба. Потребителят се съгласява или не с цената, като купува или не купува стоката. Ако една стока (благо) е продадена за определена цена, това означава, че тя струва *толкова*, за колкото е продадена. От решаваща важност тук е отношението на субектите към стойността на стоката. Няма абстрактен показател, според който да се каже: тази стока струва еди колко си, а тази – толкова. Не бог определя цените. Всички знаем приказката за онзи цар, който давал половината си царство за кокошка. В пустинята чаша студена вода сигурно струва повече, отколкото на полюса.

Ценообразуването се извършва на база индивидуализация на стоката. В този смисъл не може да се говори за абстрактна уеднаквяваща цена на стоките. Един килограм банани може да има една цена, но друг килограм да има както същата, така и различна цена. Ако има уеднаквяване, то е по-скоро от практическо естество – за улеснение на покупко-продажбата, за по-лесно осчетоводяване и т.н.

В христоматиите на комунизма пазарното преразпределение на богатата се разглежда в контекста на т. нар. закон за стойността. Тъй като става въпрос за строго специфична материя, която изследва обективните процеси и не се влияе от идеологически фактори, този закон достатъчно

точно би следвало да отразява флукуацията на цената на една стока (благо) в зависимост от търсенето и предлагането.

След тази определено добре поднесена информация за действието на обективните пазарни закони, комунистическата теория започва да хленчи като малко дете. В жестоката конкурентна борба, видите ли, печелят тези стокопроизводители, които успяват да постигнат по-ниска стойност на стоките, и губят тези, чиито разходи за труд са се оказали по-високи от разходите на първите. И още: “законите на конкуренцията са безмилостни. Който не въвежда нова техника, не може дълго да съществува.”

По логиката на отрицанието излиза, че при комунизма не трябва да има конкуренция, защото това би довело до постигането на *по-ниска стойност* на стоките и до *въвеждането на нова техника* (!) И не дай боже до развитие на производителните сили, до усъвършенстване на производството.

В социалистическата действителност тази позиция бе защитавана ревностно. Всяко нововъведение поражда конкуренция вътре в системата, а това от своя страна *принуждава* онези, които нямат желание да усъвършенстват производството, да си напрягат мозъците. Е, да, но всяка принуда трябва да се избягва, нали сме хуманно общество. Ето го Великият застои.

§ 3. ОТРИЦАТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ПАРИТЕ – ЕДНА ОТ МНОГОТО ГРЕШКИ В КОМУНИСТИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ

Едва ли в комунистическата теория съществува по-ефектна идея от тази да се премахнат парите като причина за социалната експлоатация. Тя примама неизкушения от логиката разсъдък така, както пъстротата на пролетното цвете примама насекомото. В комунистическото общество няма да има пари. Всеки ще получава толкова, колкото му е необходимо, и ще дава толкова, колкото може. Парите ще изчезнат, защото подтикват хората към печалбарство, нечисти сделки, развиват у тях търговски и спекулативни наклонности, обезличават човешкото у човека, правят го егоист, алчен, скъперник, събуждат у него капиталистически страсти, дехуманизират го.

В годините от строителството на “новия строй” тази идея намери своите ревностни почитатели. Увлечени от перспективите, които се чертаеха от комунистическите идеолози, хората вярваха, че някога ще настъпи момент, в който парите ще станат излишни. Какво по-добро от това – притрябва ти някакво благо, да речем чер хайвер или луксозен писоар, отиваш в магазина (ще има ли изобщо магазини), ще си вземеш каквото ти трябва и ще си отидеш доволен в къщи.

Възможно ли е да се осъществи тази възхитителна перспектива? Дали парите са нещо, и без което може да се мине? Или става въпрос за поредната недобре обмислена идея, плод на наивна фантазия?

Какво са парите? Сполучливо хрумване на изобретателни търговци, случайно откритие, и без което може да се мине, времена необходимост, или нещо друго?

Времето е пари, твърди поговорката. Всяка теория, принизяваща в своите постановки значението им, е утопия. Колкото и неприятно да е, един път прегърнали идеята за съвършенството на безпаричното комунистическо общество, трябва да го признаем.

Парите са *велико* откритие. Независимо под каква форма съществуват, те внасят пределна яснота в междучовешките отношения. А ако парите имат недостатък, той не е в тях самите. Парите не са сила сами по себе си. Те само *изразяват стойност*. Колкото по-стойностно е едно благо, толкова по-висока стойност ще притежава то, толкова по-скъпо ще струва.

Разбира се, не всичко се купува с пари. Така се смята, най-вече в сферата на етиката. Не могат да се купят с пари здравето, животът, любовта, честността, приятелството и т.н. Вярно ли е обаче това?

Неизползването на пари в междуличностните отношения съвсем не означава, че няма покупко-продажби, движение на ценности. Просто влиза в действие принципът на натуралната замяна, на бартерната сделка. Когато аз се женя, предлагам себе си – тялото си, свободното си време, уважението към другия човек, цялостната си житейска заангажираност, макар и формално не срещу пари. Интуитивно съм почувствал, че в

замяна на самия себе си (като определена ценност) ще получа насреща ценност, приблизително равностойна на моята. Няма нищо лошо в подобна “сделка”. Предлагам част от личната си свобода в замяна на по-голямата сигурност и удобство, които предполагам, че бракът ще ми гарантира.

Не винаги върша услуги срещу насрещно възнаграждение. Но това съвсем не означава, че не очаквам такова. Може наистина да не желая насрещна парична престация, но ответно действие, изразяващо се поне в уважението на околните, би трябвало да има.

Няма нищо лошо в парите. Няма лошо в *точната количествена оценка на богатата*, с които обикновено си служим. Те внасят яснота и позволяват по-голяма степен на организираност в отношенията ни. Срещу парите се обявяваме само тогава, когато не ги притежаваме в достатъчно количество. Следователно не парите са онова нещо, срещу което трябва да водим борба, а както се казва – тяхната липса.

Тенденция е разширяване приложението на парите. Няма как да избягаме от тази тенденция. Животът все повече се рационализира. *Проблем обаче е как да се печелят пари така, че да не се нарушават етичните норми.*

Отричането на парите, съзнателното им елиминиране от сферата на стопанския живот, довежда до *загуба на представа* за това колко струва едно или друго благо, каква е стойността на една или друга услуга. И в резултат се стига до... обезценяване на човешкия труд (за който иначе са загрижени философите-комунисти)! Цялата материална култура изведнъж “олеква”, загубва се представа за нейната стойност поради отпадане на единствената всеобщо призната количествена мярка за стойност.

Премахването на парите не е възможно. Животът ще ни принуди на тяхно място да въведем друга някаква количествена мярка. Не е важна *формата* на тази мярка – дали ще се касае за парични знаци, чекови книжки, кредитни карти или други посъвършени материални носители. Не можем да живеем и да създаваме блага, без да имаме приблизителна представа колко струват те, каква е стойността им. Рационализацията на живота налага въвеждането на точна количествена мярка за отчитане на съотношението в ценностите на различните блага. Иначе как

бихме оценили това, което произвеждаме и което потребяваме? Би отпаднало от употреба дори понятието *благо*. Всичко на този свят би се обезценило, би загубило действителната си стойност. Точно такива бяха и тенденциите в социалистическата действителност – в един момент се загуби представа за действителната стойност на благата. Изкуственото намаляване на цените на стоките и услугите доведе до обезценяването на труда на техните създатели. Стигна се дотам да се хранят прасета с хляб.

Пренебрегването стойността на всяко благо, създадено в резултат от труда на отделните членове на обществото, води до обезценяването на този труд. А това от своя страна води до естествената психологическа реакция на *дезинтересиране* от труда изобщо. Печалната социална практиката доказва безапелация този логически извод. След като първоначалната еуфория около перспективите, които новото общество чертаеше (всяка новост предизвиква интуитивна положителна реакция), след като бяха построени големите язовири, огромните заводи, километрите ж.п. линии и шосета, *производителността на труда* рязко падна. Социалистическата икономика започна да тъпче на едно място, произвеждайки стоки с ниско качество, които едва изпълняваха предназначението си. Закономерно следствие се оказа понижаването на жизнения стандарт. И вместо да се получи изобилие от материални блага, които да задоволят във всяко отношение растящите обществени потребности, настъпи всеобщ недостиг. Уж всички работят ударно, а резултат – никакъв. Какви усилия изискваше сдобиването с някоя и друга дреболийка от “Кореком”, изработена в страна от “бързо загниващия” капитализъм! (Стоки със завидно качество – такива, каквито се очакваше да бъдат произведени от комунистическата икономика.)

Парите са, колкото и новаторски да звучи, израз на приложението на *математическите* методи в практиката, те доказват силата на тази най-точна наука. Именно чрез парите математиката, като уж най-абстрактна наука, участва в икономическите процеси. Много са критиците, които не виждат полза от нея. И се оказват потърпевши благодарение на пренебрежителното си отношение. Типичен пример в

стопанския живот бяха така наречените пирамиди. В основата на тази долнопробна мошеническа игра лежи най-обикновена математическа функция. Тарикатлъкът в случая се състои в използването на силата на математиката като наука, за да могат шепа “наши хора” по възможно най-безпроблемен начин да приберат парите на милиони наивници. Ако тези наивници не се отнасяха пренебрежително към математиката, и още като ученици не я бяха загърбвали за сметка на игрите в училищния двор (точно в часовете по математика), нямаше да се хванат на този елементарен номер с пирамидите. Днес картината не се е променила много, въпреки че хората станаха малко по-подозрителни към разните видове игри.

Според нас обаче наивници ще продължават да се хващат на въдицата дотогава, докогато всички, включително и хората от така наречената *интелигенция*, най-после разберат, че парите не са лошо нещо. Защото вината за отрицателното отношение към парите е до голяма степен тяхна. Те проповядват неизчислимостта в количествени мерки на извечни човешки и духовни ценности – приятелство, любов, саможертва, алтруизъм и т.н. Проблемът обаче е доста по-сложен от тази елементарна логическа схема – това има цена, онова няма. Тук влизат в действие природни механизми, които не са ни познати съвсем.

Трябва да се разбере, че човешката природа все повече ще се рационализира и че парите са неотделим елемент от тази прогресираща рационализация. Засега *единствено* животът на отделната личност като благо, и до голяма степен човешкото здраве, не могат да се “купят” с пари. Като отричаме ролята на парите, правим услуга на хора, които едва ли притежават достатъчно интелект, култура и талант, но които са разбрали навреме нещо съвсем елементарно: “Парица – царица.”

Не трябва да отричаме парите. Трябва да работим за увеличаването на тяхната маса. Защото увеличават ли се те, това ще е сигурен знак, че благата, чиито израз са, също се увеличават (освен ако рабира се увеличението не се дължи на инфлационни процеси). И най-важното: не парите трябва да се отричат. А тяхното неравномерно и несправедливо разпределение. За него вина до голяма степен имаме ние. Отричайки парите, не разбирайки тяхната целесъобразност и

място в икономическия живот, ние безотговорно даваме карт-бланш на хора, които нямат моралното право да ги притежават...

§ 4. ЛИЧНОСТТА – ЦЕЛ НА КОМУНИЗМА?

“Какво тук значи някаква си личност...”

Вапцаров

Отричайки индивидуалистичната природа на съвременните буржоазни общества, комунизмът изпада в другата крайност. Той въздига идеята за подобна на първобитните общества общност между хората. Какво по-добро от това – осигурена ви е възможността за междуличностни контакти, вие сте в колектива, и той е около вас. Един за всички, всички за един. И ако твърдението, че човек е човек само в общество е вярно, би следвало да сте щастлив човек.

Обаче както при всички необмислени идеи, така и тук се появява задължителното “но”. Колективизмът при комунизма е *задължителен*. Не вие решавате да живеете в колектив, и не вие решавате какъв да бъде този колектив. (Колко сме близко до режима на наказанието “лишаване от свобода”!) Това решават други. Принуждават ви да живеете в комуна, дори да не ви се иска. Не можете да сменяте дори местожителството си! А ако се нуждаете от творческо усамотение? Твърдо условие е творецът да остане малко “встрани” от хората, ако иска да бъде оригинален творец. Творецът по природа е индивидуалист. Как да живее и развива той в една среда, в която веднага би загубил творческата си индивидуалност? Не е нужно да сме специалисти по теория на системите, за да стигнем до извода, че не е желан в един колектив този, който се откроява, който желае да бъде личност. Този колектив или ще го претопи, или ще го изхвърли.

Девизът (брей, колко много девизи!) бе: ”Изкуството да слезе при масите”. Е, добре. Но нали целта на изкуството е да извисява! Нима е толкова възвишен къртовския труд на полето, за да става той източник на творческо вдъхновение? Не трябваше изкуството да слиза при хората, а обратното – хората да се издигнат при изкуството. Това комунизмът не можа да стори. (Нямаше как да го стори. Работниците и селяните биха се

превърнали в интелигенция. Откъде тогава ще вземаме членска маса за пролетариат?) Културните процеси не могат да бъдат прищипвани.

Критикувайки идеята за колективизма, ние не отричаме нейните достойнства. Човек иска или не иска живее сред себеподобни. Той расте и се възпитава в социална среда. Обаче според нас трябва да съществува възможността да се *избира* тази среда. И ако някой не се нуждае от нея, ако тя му пречи, да има възможност да се отдели от нея.

Ако пък обществото изпитва нужда от определена личност, в негово задължение трябва да се вмени инициативата за приобщаването ѝ. Всеки индивид е богатство сам по себе си, път към което обществото трябва да търси, ако желае да се развива и усъвършенства. Път, освободен от всякаква принуда!

§ 5. УТОПИЧНОСТ НА ИДЕЯТА ЗА ВСЕСТРАННОТО РАЗВИТИЕ НА ЛИЧНОСТТА

(Все в същия дух –) илюзия, основана на желанието и несъобразена с реалностите на живота. В условията на разделението на труда утопичност в идеята за всестранно развитие на личността лесно може да се открие. Защото самият факт, че една личност може да изпълнява само определени дейности от целия възможен “трудов спектър”, е доказателство за абсолютната несъобразеност на горната идея с живота. Разделението на труда се налага от *ограничените възможности на човешката природа*. Всеки знае, че не може всичко да знае. В развитите общества това разделение е достигнало до крайност. (Не случайно Чаплин осмива поточната организация на труда.) За да се постигне необходимата ефективност и качество на производството се налага всяка производствена дейност да бъде поверена на висококвалифицирани специалисти, или по-кратко казано – всеки да си знае работата. Не можем да очакваме високоерудирани професори по философия да притежават сръчността на автомобилния монтьор (не важи за българските условия), освен ако не притежават по-специални заложби. Съвсем логично е да се допусне, че иначе ограниченото по продължителност време за добиване на професорска титла, от

една страна, и обучение на монтьорски занаят – от друга, е крайно недостатъчно за съвместяването на тези две дейности, ако разбира се искаме да постигнем върхове в овладяването на професията. Не може в условията на днешната сериозна конкуренция, за успех в която може би най-важен фактор се явява качеството на продукцията, да отделяме време да се занимаваме с ремонтване на автомобили ако сме професори, или обратното. Времето просто няма да ни стигне...

§ 4. КОМУНИСТИЧЕСКОТО ОБЩЕСТВО – ОБЩЕСТВО НА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЯ... РЕГРЕС!

Бурното развитие на знанията за природата доведе до помитане на изкуствено поставените политически прегради. Девизът: ”науката – основна производителна сила”, се оказва толкова верен, колкото вероятно не са предполагали и най-смелите комунистически пропагандатори. Не работниците и селяните, а *научно-творческата интелигенция е тази, която дърпа напред общественото развитие.* Именно научно-техническият прогрес “изяде главата” на червените популисти. Как да се вярва в “светлото” бъдеще, в което хората ще бъдат освободени от тежкия и непривлекателен труд, и в което те ще заживеят като свободни и творящи личности, когато плесенясалата, нетърпящата каквито и да е нововъведения действителност не се уморяваше да показва среден пръст на тази вяра! В страните от “загниващия” капитализъм настъпваха такива модерни отрасли на промишлеността като роботиката, биотехнологиите, комуникациите, транспорта. А социалистическата система им дишаше праха, въпреки че точно тя би трябвало да бъде инициаторката на всяко нововъведение. На Запад не се говореше за първо, второ и трето качество, защото въпросът беше решен недвусмислено: качеството може да бъде само *първо!* Поради отдалечеността във времето не може със сигурност да се твърди какво точно развитие на науката и техниката са имали предвид основоположниците на комунизма, но пределно ясно е, че те са изхождали не от социалистическата действителност (която по тяхно време не е съществувала), а

именно от капиталистическата (в която са живеели). Т.е. те са имали за основа на своите разсъждения развитието на материално-техническата база на съвременния капитализъм. А социализмът води началото си от една изостанала в икономическо и културно отношение страна, на която тепърва ѝ предстояло догонване на развития капитализъм. Твърде наивно звучат думи от рода на: “За двадесет години да постигнем това, което други народи, при други условия са постигнали за столетия”. Природните закономерности няма как да бъдат игнорирани. Социалистическото общество просто не се оказва на необходимото културно ниво.

В комунистическата идея се залагаше основно на свободния, творчески труд – привилегия на всеки член на обществото. Няма да има непривлекателни, тежки, изтощителни дейности, които да обезличават човека, да правят от него машина. Подобна теза обаче е несъстоятелна. Истински творчески професии са *само* тези, които включват занимания в областта на *културата – науката, техниката и изкуството*. Само в тези три творчески области човекът може да докаже своите способности, да се изяви като личност. Добре. Означава ли това обаче че останалите човешки дейности трябва да бъдат обявени за нетворчески?

Ако се съобразим с изискванията за действително свободен и творчески труд в условията на хипотетичното комунистическо общество, трябва да кажем парадоксалното “да”! Колкото и да се опитваме да убедим работника и селянина, че техният труд е наистина свободен и творчески, в един момент ще трябва да спрем поради съзнанието за собствената си неискреност. В комунистическото общество би било редно всеки да се развива според собствените си предпочитания, без ограничения откъм външни фактори. Всеки би желал да насочи своя активен, съзнателен живот към дейности, които в най-пълна степен да отговарят на неговите *вътрешни* потребности. Само така той би могъл да бъде истински свободен.

Решаващата роля на научно-техническия прогрес за развитието на обществото, включително и за неговата политическа организация, така и не се осъзна от комунистическите лидери (вероятно *не се разбира и сега*, когато

търсенето на причината за неуспеха на една или друга политика продължава във всички посоки, но само не там, където е, така е по-изгодно), които си въобразяваха, че техните действия регулират обществените процеси, начело на които са имали късмет да застанат.

Комунизмът не само че не се оказа катализатор, но се яви и най-здравата спирачка пред свободната научно-техническа инициатива. Нито науката, нито техниката, нито пък изкуството отбелязоха някакъв видим напредък. Творческото русло бе затлачено от сивата бюрократична вълна, която отмиваше всеки опит за промяна, защото инстинктивно усещаше, че новото и прогресивното са пагубни за нея.

Обществото, което претендираше, че ще разполага с най-мощната материално-техническа база в цялата човешка история, на практика претърпя крах именно поради недостатъчната си материално-техническа обезпеченост. Показателен е зовът за помощ от страна на новите “комунистически държави” от Централна Америка – “...търсим подкрепа! Нашите проблеми не са политически, а икономически”. Социализмът се оказа печална карикатура на състезател, бързо набиращ аванс на старта, но преди финала изчерпва своите сили и пада с изплезен език. В грандиозната битка между двете световни системи – капиталистическата и социалистическата, решаваща роля за нейния успех имаше т.нар. надпревара във въоръжаването. Студената война бе спечелена от “гнилия капитализъм” с голяма преднина и без признаци на умора. Печален завършек за социалистическата доктрина се оказа пренеслата се в космоса военна надпревара. Идеологически израз на победния “удар” на капиталистическия свят даде програмата “звездни войни”. Бившите социалистически страни начело със Съветския съюз не можаха да дадат адекватно решение на идеята за спътниковото окупиране на земните орбити не защото тяхната идея (създаване на наземно базирани лазерни установки, които да парират всяка атака от космоса) беше по-добра от техническа и стратегическа гледна точка, а защото тя беше много по-евтина и можеше да бъде реално осъществена на фона на задаващата се обща криза на социализма. Разбира се, събитията се развиха по-бързо от очакваното, а “капката”, която окончателно наклони везните в

полза на Запада, бе програмата “Спейс шатъл”. Така авторите на идеята за завладяване на Космоса и нейни първи реализатори в лицето на изпращането на *първия* изкуствен спътник на Земята, на *първия* човек в Космоса, трябваше да претърпят горчивото разочарование на победени, когато успешната експлоатация на американската космическа совалка сложи край на всички илюзии за по-нататъшното им господство. Наистина и социализмът успя след много усилия като реакция на демонстрираното техническо превъзходство да създаде свой космически символ – руската безпилотна совалка “Буран”. Но поради огромните разходи (които за капак съсъпаха и без това съсипаната икономика) той се оказа и естествен край, безполезен паметник на комунистическата технологична мощ, символ на последното издихание на социалистическия строй.

§ 5. НАУЧНИЯТ КОМУНИЗЪМ – КРЕЩАЩА ЛИПСА НА НАУЧНОСТ

Комунистическата теория имаше претенцията да бъде единствената научно-обоснована теория. Когато обаче решим да се запознаем с нея в детайли, започва да ни “гризе” велико съмнение. *Кое е научното* в научния комунизъм? Може ли да спори той по степен на абстрактност и логическа изчистеност с коя и да е друга научна теория, да речем в областта на физиката, или друга някоя точна наука? Защото не е достатъчно да се твърди, че една теория има научна стойност. Подобно твърдение трябва да се докаже.

Показателно е, че не съществува единна теория, която да обяснява същността на обществото като явление и да дава съответните научнообосновани подходи за неговото оптимално управление. Знаем, че пазарната икономика, която се явява основа на съвременната капиталистическа система, има стихийен характер, и е изключително трудно да се обхване със средствата на логическия анализ. В този смисъл трябва да се признае искрения стремеж на комунистическата идея да придобие завършен вид, да се превърне в основна програма за развитието на човешкия род. Не може да се отречат също и някои

действителни постижения в областта на строителството на социализма. Централизираната държавна власт успява да *организира* обществото за постигането на общозначими цели. Идеолозите на капитализма не отричат рационалното в плановото стопанство, неговата мащабност и реализируемост на заложените проекти. Не може да се пренебрегне също и увеличената загриженост на обществото към отделните негови членове, намираща израз в построяването и експлоатацията на редица обекти с общо предназначение – болници, училища, зони за отдих и т.н. Но животът показва, че тези придобивки всъщност са бомба със закъснител, която в един лош ден неминуемо избухва и праща обществото далеч назад в неговото развитие. Защото предимствата и успехите, които се постигат благодарение на тях, са за сметка на други, не по-малко важни страни от обществения живот. Липсата на безработица (изкуствено преодолявана) се компенсира със снижаване на качеството и ефективността на труда, който е придобил принудителен характер. Уж всички работят, а резултатите от този труд далеч не са достатъчни за покриване на обществените нужди. “Ние лъжем държавата че работим, тя лъже че ни плаща” – тази спонтанно появила се “народна мъдрост” често съпътстваше разговорите в работническите колективи.

Животът е доказал, че една идея само тогава има реални шансове за успех, когато при осъществяването ѝ са приложени в необходимата степен всички изисквания за научност и последващо качествено технологично изпълнение. Комунизмът не успя, защото беше теория, само на думи претендираща да е научна.

Вече бяха разгледани основните проблеми, с които комунистическата действителност се сблъска, и след като не можа да ги реши, претърпя крах. Поуките от станалото трябва да ни наведат на определен извод: всеки опит да се прилагат на практика необмислени идеи и теории в системата на социалното управление – най-сложната от всички съществуващи науки, е обречен на провал с крайно неблагоприятни последици. Може би не е възможно да се направи точна оценка доколко тези опити се оказаха основна причина за най-разрушителните войни в историята на човечеството, но е факт, че именно Първата и

Втората световни войни ги съпътстваха.

Не може да не учудва фактът, че теоретиците на комунизма искрено са вярвали в всеобхватността на своите изводи, които обаче са представлявали само отделни страни от социалната действителност. Не е възможно малка група от хора да разработят цялостна програма за преустройство на обществото – това е практически невъзможно. Тук трябва да се използват такива високотеоретични и наукоемки методи, за каквито днес не можем и да мечтаем. Едва ли някой продължава да вярва, че единствено няколкото научни труда, излезли изпод ръката на създателите на идеята за комунизма (“Капиталът”, “Диалектика на природата”, ”Материализъм и емпириокритицизъм” и някои други) са достатъчни, за да дадат пълна картина на онова общество, чиито най-общи шрихи чертаят. И забележете, те (в чиято сериозна научна стойност поради стеклите се исторически обстоятелства сме принудени да се съмняваме) стават теоретическа основа на *цялостна* програма за революционно преустройство на обществото, в цялата негова пълнота, във всичките, почти неизброими страни на обществения живот, в който дори само в една единствена област, като например психологията, има изписани стотици, че и хиляди дебели томове от хиляди известни и неизвестни автори. Можем само да завиждаме на онези дръзновени строители на новото общество, които разчитайки на дадените им от бога необикновени способности решиха, че са в състояние в сравнително кратък срок в процеса на строителството на новото общество да решат всички възникващи текущи проблеми, без да имат предварителна представа как ще изглежда то. И така да гласнат обществените групи към кървава конфронтация.

Как постъпва истинската наука?

Във всяка сериозна научна област, в която се изследват сложни обекти, задължително се прави *експериментален модел, прототип*. Изготвя се умалено копие, което в най-голяма степен наподобява истинския, реалния обект. И с това копие, било то само теоретичен модел (както например математическото моделиране на черните дупки), или действащ макет (както например мащабен модел на автомобил) се подлага на най-обстойни изпитвания. Не е възможно днес да се построи

космически кораб, да речем за пътуване до Марс, ако изработването на готовата машина не се предшества от продължителна и напрегната работа по изготвянето първо на най-обща принципна схема, след дълго време на теоретични изследвания – на множество повече или по-малко удачни макети, впоследствие – на действащи модели и така нататък до момента, в който създателите на новата техника не се убедят *напълно* в нейните качества и надеждност.

Нищо, което дори и в най-малка степен да наподобява начина на действие, описан в по-горния пример, не съпътстваше изготвянето на теорията, а после и практиката на комунистическо общество. Нямахме и помен от този улегнал, традиционен път на научно мислене и действие, когато се отнася до изследване и разработване на *сложни системи*. А именно тук би трябвало в най-голяма степен да се приложат тези методи. Обществото е най-сложната позната ни система. И ако за нейното управление не използваме знанията си от областта на управлението на сложни системи, какъв е смисълът от притежаването им? Комунизмът приличаше на Ноевия ковчег, в който недоучили конструктори натъпкаха милиони “космонавти”, и който изстреляха без предварително проектиране и изпитване. Ей така – “на око” му бяха задали основните параметри, пуснаха го нагоре на риск – каквото стане. Логично бе в един чудесен миг той да се взриви.

Дял V НЕОТЧЕТЕНИТЕ ФАКТОРИ

§ 1. ДВЕТЕ КЛАСИ – БУРЖОАЗИЯ И ПРОЛЕТАРИАТ? НЕ. ТАРИКАТИ И НАИВНИЦИ

Разделението на хората на експлоататори и експлоатирани е идея, която не е открита от марксизма. В древните Атина и Рим обществото се е деляло на роби и робовладелци. В средните векове основните класи били феодалите и крепостните селяни. А още в по-ново време възниква разбирането за делене на капиталисти и пролетарии.

“Класи се наричат големи групи от хора, които се различават по своето място в исторически определената система на общественото производство, по своето отношение към средствата за производство, по своята роля в обществената организация на труда, а следователно по начините на получаване и по размерите на оная част от общественото богатство, с която те разполагат. Класите са такива групи от хора, една от които може да си присвоява труда на друга благодарение на разликата в мястото, което заема в определения строй на общественото стопанство”.

От това определение могат да се извлекат няколко основни момента.

На първо място – деленето на обществото на две основни класи (бихме предпочели да ги наричаме групи) – богати и бедни, експлоататори и експлоатирани.

На второ място може да се постави изключително важното *отношение* към средствата за производство. Робовладелците, феодалите, капиталистите са *собствениците* на *средствата за производство*. Така държат в своите ръце класата на експлоатираните.

Класите се различават и по *ролята*, която играят в *разпределението* на обществения труд. Управлението на трудовете дейности има преобладаващо *умствен* характер (т.е. позволява развитието на интелекта, духа), докато непосредственото изпълнение на същите се нуждае от упражняването на най-вече *физически*, нетворчески труд.

И накрая – кой получава най-голям дял от печалбата? Естествено класата на експлоататорите. Тази борба е обусловена от желанието на всеки да получи подобаващо му се място под слънцето – свободен и роб, патриций и плебей, феодал и крепостен селянин, цехов майстор и калфа – подтисници и подтиснати. За това състояние на нещата е виновна частната собственост, виновни са обективните условия, виновно е материалното производство.

Да, но не.

В епохата на социализма се премахна частната собственост. От основното противоречие на капитализма – обществен характер на производството и частнособственическият

начин на присвояване не остава и помен. Експлоатацията на човек от човека отпадна. Премахнаха се големите различия между селския и фабричния, физическия и умствения труд. Създадох се условия за всестранното развитие на личността. С две думи – всички *обективни* условия за победоносното нашествие на комунизма бяха налице.

Оказа се обаче, че светът не е толкова прост, колкото ни се иска. Защото... човешката природа – нея как да променим? Изведнъж се намериха хора, които веднага съзряха изгодата от новото състояние на нещата. (Те никога не са се загубвали.) “Капитализмът умря, да живее капитализмът!” Тарикатлъкът е като треската – където не го сееш, там никне. Науката ни въвежда в тайните на обществения закон. Той гласи: в човешката дейност се включват два основни момента – по създаване и разпределение на богатата. И понеже сме много умни, веднага съобразяваме и си избираме втората страна от тази дейност. Тъй де! Нека други да се блъскат, копаят, струговат, творят. Нека си мислят, че те са факторите на развитието. Ние само ще чакаме да се натрупат благица, след това – хоп, ще си вземем от тях. Тънка работа! Ето ви ги поднесени на тепсия “обществените” средства за производство (вече наша частна собственост). Всъщност, какво беше лошото на капитализма?...

Част трета
СИНИЯТ ДЕН

Дял I
СЪВРЕМЕНОТО СЪСТОЯНИЕ. ДЕМОКРАЦИЯТА –
ИДЕАЛНОТО РЕШЕНИЕ ИЛИ ВРЕМЕННА
НЕОБХОДИМОСТ?

§ 1. ПОНЯТИЕ ЗА ДЕМОКРАЦИЯ

При първоначалния опит за тълкуване на иначе подразбиращото се понятие демокрация се натъкваме на парадокс. Според сложилите се представи демокрацията е власт на народа (*demos* – народ, *kratos* – сила, власт). Непонятно е защо тогава комунизмът не се нарича демокрация? Защото *точно той* се представя като власт на народа (вж. ПОНЯТИЕТО КОМУНИЗЪМ). Каква е разликата между демократичния строй на съвременната буржоазна държава и демократичния (според наложилите се представи) строй, какъвто се явява (по подразбиране) комунизмът? И в единия, и в другия случай се говори за демокрация, за власт на народа! В един момент се оказва, че всичко е демокрация! И комунизмът, и капитализмът. Добре, но тогава *кое не е* демокрация?

Комунистическите идеолози твърдят, че демокрация в капиталистическото общество е “фалшиво” понятие. Уж всички имат еднакви права и възможности, а се оказва, че е налице тотална икономическа диктатура, дължаща се на частнособственическия начин на присвояване на обществените блага, макар и скрита под формата на политически плурализъм: “...Господа буржоазни индивидуалисти, ние трябва да ви кажем, че вашите думи за абсолютна свобода са само лицемерие. В общество, основано върху властта на парите, в общество, в което трудещите се маси мизерстват, а шепа богаташи паразитстват, не може да има реална и действителна “свобода”.

Независими ли сте вие от вашия буржоазен издател, господин писателю, от вашата буржоазна политика, която изисква от вас порнография в рамки и картини, проституция под формата на “допълнение” към светото “сценично” изкуство. Та тази абсолютна свобода е буржоазна или анархистична фраза (защото като мироглед анархизмът е обърната наопаки буржоазност). Да живееш в общество и да си независим от обществото е невъзможно. Независимостта на буржоазния писател, художник, актриса е само замаскирана (или лицемерно маскирана) зависимост от паричната кесия, от подкупа, от издръжката” – твърди Ленин.

От своя страна буржоазните идеолози се присмиват на напъните на комунистите да намерят задоволителна трактовка на “демократична диктатура”, което пък понятие е прекрасен пример за логически абсурд. Не може една демокрация да е едновременно и диктатура. Тя е демокрация, защото не е диктатура. Не може една диктатура да е демократична. Все едно да се каже – водата е суха. Или че черното е бяло.

§ 2. ХАРАКТЕР НА СЪВРЕМЕННАТА ДЕМОКРАЦИЯ

Да предположим, че читателят си е изградил базисна представа за демокрацията като обществен строй. В речниците може да се намери определение за демокрацията: “Народно управление, при което върховната власт принадлежи на народа и се упражнява от него.”

Така поднесено обаче, то е крайно абстрактно. Остава въпросът: демокрация – добре, но каква точно? Каква днес е демокрацията в България? Буржоазна? Какво е буржоазия? (От продължителна употреба това понятие като че е поизтъркало смисъла си.) Има ли въобще място “буржоазия” в съвременния политически речник? Ще го възприеме ли отново комунистическата психика, след като веднъж го е отрекла? Каква е днешната социална структура на българското общество? Много въпроси, на които едва ли е възможно да се отговори лесно.

“Приватизационното” ни време като че паразитира на гърба на постигнатите от комунизма успехи. Всенародното,

трупано с толкова усилия обществено богатство набързо бе оплячкосано с цел първоначално натрупване на капитал (напълно в съответствие с комунистическата теория) и ошушканата до краен предел държава едва сега започва си ближе раните. Не, демокрацията (поне в този си вид) не може да претендира за образец на съвършен обществен строй. Днешните идеалисти-демократи комай сърбат същата попара, която навремето духаха комунистите-идеалисти. Бай Ганьовеца не признава нито единия, нито другия политически цвят. Той е далтонист. Целта му е да си накриви калпака край Охридското езеро. Не го интересуват възвишени идеали и възторжени лозунги за светло бъдеще. Има си изпитана рецепта, в която е лудо влюбен: “Интереса клати феса.” Край! Защо му е онова сложно за разбиране и реализиране нещо, което се нарича комунизъм, или пък демокрация? Каква полза би имал той от него? Я стане, я не стане.

Каква е идеологията на бържоазната демокрация?

В много политически доктрини са положени за основа реакционни теории. Типичен пример е идеологията на фашизма (и подобните му). Твърди се, че природният закон е в основата на общественото развитие. Това, разбира се, е вярно. Но след това се прави стъпка в грешна посока. Като се изхожда от грубото, вулгарно и едностранчиво тълкуване на някои природни закономерности се стига до извода, че при човека, както и при животните, определящ за оцеляването на рода е естественият подбор. Побеждава само най-силния, най-приспособения.

В интерес на истината бихме се съгласили и с това твърдение. Най-способните успяват да се издигнат над “тълпата”, било в областта на бизнеса и свободното стопанско предприемачество, било в областта на науката и техниката, било в областта на спорта, изкуството и т.н. (така твърди либералната идеология). Талантите и гениите трудно могат да бъдат спрени по пътя към собственото си самоутвърждаване.

Не съществуват обаче убедителни доказателства за това дали наистина *най-добрите, най-способните, талантливите* успяват да “изплуват над водата”. Твърди се очевидното (което е много лесно), а което не се вижда от пръв поглед? Вярно,

Айнщайн успя да докаже на света своя гений. Може ли обаче някой да опровергае предположението, че в момента живеят и други с талант, не по-малък от този на Айнщайн, но които поради редица обективни обстоятелства не могат да реализират способностите си?

Социалният смисъл на мероприятията, целящи съхраняването на нацията жизнеспособна, се крие в съзнанието за потенциалната сила, която се таи в иначе безлично изглеждащата маса на обикновения народ. Нека се даде път на умните, талантливите, способните. Те са се родили във времето си. Техният успех е резултат от щастливото съчетание между вътрешните заложби и обективните обстоятелства. Едва ли Айнщайн би станал известен със своята теория на относителността, ако беше живял не в ХХ-тия, а в ХІІІ-тия примерно век. Светата инквизиция със сигурност щеше да му “свети маслото” още преди да се прочуе.

Освен зелената улица, която всяко едно уважаващо себе си общество трябва да даде на силните *днес*, трябва да се мисли и за останалите. Не може да се гледа равнодушно как някои са принудени да ровят из кофите за смет, за да спасят живота си. Но точно това се случва поради икономическата конюнктура (Едва ли днес би просперирали един учен, един философ в днешната социално-икономическа ситуация. Пазарната икономика просто не може да предложи работа на такъв специалист поради ниската култура на обществото, неговите ограничени жизненни потребности. Коя българска фирма плаща заплата или хонорар на философ, когото е натоварила да развива стратегията на фирмата в идеологически план?) Искрено се надяваме демокрацията да успее да намери верния път както към постигане на икономически напредък, така и към запазване силата, в която се крие бъдещето ѝ. Как да се реши по възможно най-справедливия и ефективен начин въпроса за запазване на най-ценното у всеки народ – неговата жизнена сила?

§ 3. БЪДЕЩЕТО НА ДЕМОКРАЦИЯТА

Съвременната демокрация позволява да се поеме глътка въздух след спарените петилетки на тотално надмощие на

държавата над обикновения човек. Вероятно в продължение на десетилетия или дори столетия тя ще продължи да се развива. Но не може да не се забележат нейните недостатъци. Демокрацията е като хранителна среда. В нея се зараждат всички добри или лоши процеси, които по волята на съдбата предопределят бъдещето на човечеството. Лошото лесно намира път. То се приспособява бързо, зад него стоят великите, но примитивни първични природни закони. Доброто обаче се нуждае от постоянна грижа и подкрепа. То трудно се изправя на краката си, трябва непрекъснато да се полагат грижи за неговото култивиране. Дали ще успее да намери верния път е въпрос, на който сега не може да се даде отговор.

Демокрацията не може да бъде *цел*. И тук започват проблемите. Тя е *състояние* на обществото. Демокрацията няма ясно прокламирана цел. Основна нейна задача е осигуряване на свободата на отделната личност. Обаче отделната личност не може да бъде цел на демокрацията. Демокрацията е обществена структура, а отделната личност не е. В този смисъл комунизмът като идея стои високо над демокрацията. Той има своя цел. За съжаление неговата идея се реализира по начин, несъвместим със същността на самата идея, което го обезмисля.

Демократичната идея не може да се възвиси до степен на създаване на общополезни блага. Тя признава за ценност отделния човек. Това, от една страна, е чудесно! Но колкото и да са възвишени целите на отделната човешка личност, те не могат да се сравняват по мащабност с целите на обществото. Мислейки за отделния човек – частното, демокрацията изпуска от полезрението си обществото като цяло – общото. Демокрацията не може да предложи на отделните членове на обществото *общозначима* цел. Това води до незаинтересованост от обществените проблеми, до затваряне в частнособственическата черупка.

Ако се постави за цел отделната личност, се стига до задънена улица. Защото когато отделната личност разбере, че е цел сама на себе си, изпада в своеобразен психологически шок, инспириран от очевидната логическа противоречивост. Те е оставена сама на себе си да избира цел. Щом човекът е цел сам на себе си, следва, че той е постигнал тази цел. Ако продължи в

същия дух – да служи най-вече на себе си, ще изпадне в деликатното и неудобно положение да демонстрира постигнатите успехи пред образа си в огледалото. Защото никой друг няма да се интересува от тези негови успехи. Всеки ще следва своя собствена цел, която се явява главната в живота му. Ето го егоизма. А вътрешно осъзнатата потребност от служене в полза на другите в буржоазното общество е начинание, което не се толерира. Ако безкористно помагате на околните, вие на практика възставате против основната ценност на буржоазното демократично общество – индивидуализма. Пренебрегвате собствения си интерес, като давате на другите това, което ви се полага? В най-добрия случай ще ви погледнат с насмешка и неразбиране.

В буржоазните общества се зараждат и развиват песимистични по своята философско-психологическа природа течения. Буржоазното общество не може да предложи цел. То предлага единствено средства. Средства да бъде свободен всеки. Да, всеки е свободен, но тази свобода без значима цел е безмислена. Колкото и да е способна една личност, тя не може да предложи сама на себе си цел, която успешно да конкурира целта, която обществото като цяло може да предложи, и която цел в действителност е по-ценна. Служенето на обществото е цел, която следва от разбирането, че човекът е човек само в общество. Буржоазната демокрация обаче не толерира този комунистически призив.

Демокрацията е неустойчива структура. Тя е подвластна на центробежни процеси поради свободата, която предоставя. Рано или късно, за добро или за лошо, ще трябва да се очакват нови идеи, концепции, опити за промяна в една или друга посока. Човешката природа не търпи застой. Алгоритъмът на движението, заложен от неизвестни ни сили, непрекъснато ще подтиква към търсенето на нови решения. Дали ще се окажат успешни, бъдещето ще покаже.

(ПРОДЪЛЖЕНИЕТО - В КНИГАТА)